

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาถึงกลยุทธ์ในการหาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัครนายกเทศมนตรีนครเชียงใหม่ ในการเลือกตั้งวันที่ 4 ตุลาคม 2552 ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแนวความคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมา เป็นกรอบในการวิเคราะห์ กลยุทธ์ในการหาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัครนายกเทศมนตรีนครเชียงใหม่ ดังนี้

1. แนวคิด ทฤษฎีเรื่องการเป็นตัวแทนและการเลือกตั้ง
2. แนวคิดการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรง
3. แนวคิดในการหาเสียงเลือกตั้งตามกฎหมายเลือกตั้งท้องถิ่นของคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.)
4. แนวคิดตัวแบบผู้อุปถัมภ์ และผู้รับอุปถัมภ์ (Patron-Client Structure)
5. แนวคิดพฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลาง

2.1 แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

2.1.1 แนวคิด ทฤษฎีเรื่องการเป็นตัวแทนและการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งเป็นกิจกรรมที่สำคัญในกระบวนการทางการเมือง จุดสำคัญของการเลือกตั้ง ก็คือ การสนองตอบมติมหาชนเพื่อความชอบธรรมในการปกครอง การเลือกตั้งเป็นฐานที่มาของการเลือกสรรผู้ปกครอง เลือกสรรแนวนโยบายที่ใช้การเรียนรู้ทางการเมือง สร้างบูรณาการของชาติ

การเลือกตั้งคือ การที่ประชาชนมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งโดยพิจารณาคัดเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งบุคคลหนึ่ง หรือหลายคนจากบุคคลหลายๆ คน เพื่อให้ไปกระทำการอันใดอันหนึ่งแทนตัวเอง โดยสุจริต (Joseph F. Zimmerman, 1968: 66) การเลือกตั้งเป็นเครื่องช่วยให้ประชาชนมีความเชื่อถือว่าตนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในด้านการเมืองการปกครอง อันเป็นเหตุให้เกิดความร่วมมือกัน รักษาและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ แนวนโยบายที่วางไว้ และการเลือกตั้งยังเป็นการวินิจฉัยที่จะได้มาซึ่งผู้แทนที่เข้ามาปกครองประเทศไทยอย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

หลักเกณฑ์ในการเลือกตั้ง ตามกำหนดไว้ในปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และ หลักการขั้นมูลฐานกำหนดว่า (เมธา สุคบรรทัด, 2517: 49)

หลักอิสระแห่งการเลือกตั้ง

หลักการเลือกตั้งตามกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน

หลักการเลือกตั้งอย่างแท้จริง คือการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรม

หลักออกเสียงโดยทั่วไป คือ ไม่กีดกันหรือจำกัดสิทธิบุคคลหนึ่งบุคคลใดเป็นพิเศษ

หลักการเลือกตั้งอย่างเสมอภาค

หลักการลงคะแนนเสียงลับ

สำหรับมูลเหตุที่ก่อให้เกิดการเลือกตั้งขึ้นมา คือ การก่อให้เกิดสภาวะที่มีระเบียบวินัย และมีแบบแผนการอยู่ร่วมกัน บุคคลจึงยอมสละสิทธิและเสรีภาพของตนเพื่อแลสิทธิเสรีภาพของการคงอยู่ร่วมกัน ซึ่งต้องหาตัวแทนของประชาชนที่จะต้องทำหน้าที่เพื่อกิจกรรมส่วนรวม การเป็นตัวแทน และทำให้มีสิทธิและความชอบธรรมในการเป็นผู้ปกครอง การเป็นตัวแทน คือการได้รับการมอบหมายจากผู้ถูกปกครอง ดังนั้นการเป็นตัวแทนของประชาชนของห้วคะแนนเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างประชาชน และผู้ที่สมัครเป็นตัวแทนของประชาชนนั่นเอง โดยผ่านระบบการเลือกตั้งซึ่งอาจมีการหาเสียงเลือกตั้ง เพื่อแถลงนโยบายหรือโฆษณาตัวผู้สมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งอาจกระทำโดยการหาเสียงโดยเปิดเผย เช่นการติดโปสเตอร์ ปราศรัย เคาะประตูบ้านหรือใช้สื่อมวลชนก็ตาม

ส่วนการหาเสียงที่ไม่เปิดเผย เช่นการใช้อิทธิพล บารมี และห้วคะแนน อาจแบ่งเป็นลักษณะดังนี้

1. ผู้มีอิทธิพลเป็นผู้ที่กว้างขวาง มีบุญบารมีเป็นที่นับถือในจังหวัด โดยเป็นผู้สามารถให้การช่วยเหลืออนุเคราะห์ให้การพึ่งพาแก่ประชาชนในเขตนั้นๆ ตลอดจนการให้ความร่วมมือกับหน่วยราชการต่างๆ ในเขตนั้น เป็นต้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นความสัมพันธ์ส่วนตัวที่ผู้มีอิทธิพลจะให้การสนับสนุนแก่ผู้สมัครในเขตอิทธิพล โดยอาจให้การสนับสนุนทั้งด้านกำลังเงิน เครือข่ายกำลังคน อุปกรณ์ วัสดุและประกาศให้คนได้ทราบ

2. ห้วคะแนน ผู้มีอิทธิพลอาจเป็นห้วคะแนนไปในตัว หรือบางครั้งก็อาจไม่ใช่เป็นผู้มีอิทธิพลอาจเป็นผู้นำท้องถิ่นหรือเป็นคนที่สนิทกับผู้สมัครเลือกตั้ง ห้วคะแนนมีทั้งห้วคะแนนหลักหรือห้วคะแนนรองระดับต่าง ซึ่งปัจจัยเรื่องเงินได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการเลือกตั้ง การใช้จ่ายเงินใน

การเลือกตั้งจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส.น่าจะเข้ามาบริหารและเป็นตัวแทนในหลักทฤษฎี แต่กลับเป็นการเลือกผู้ที่ประชาชนสามารถคาดหวังว่าจะสามารถช่วยเหลือตนเองได้ ลักษณะการเป็นตัวแทนตามความเข้าใจของประชาชนแล้วก็คือการเป็นผู้อุปถัมภ์นั่นเอง ซึ่งการวิจัยครั้งนี้คงจะเป็นประโยชน์มากขึ้น ถ้าหากการศึกษาในเรื่องห้วคະແນนในระบบการเลือกตั้งได้ ห้วคະແນนที่มีอุดมการณ์เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งการเลือกตั้งไม่มีคุณสมบัติเท่ากับการเป็นตัวแทน และการเป็นตัวแทนต่างหากที่เป็นหัวใจของระบบการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตย (กนก วงศ์ตระหง่าน, 2530: 127) ดังนั้น การเป็นตัวแทนจึงสามารถนำมาประเมินบทบาทและหน้าที่ของการเป็นตัวแทนได้ชัดเจนขึ้น นั่นก็คือหลักการเป็นตัวแทนการเลือกตั้ง บทบาทและหน้าที่ของการเป็นตัวแทนก็จะสอดคล้องต่อเนื่องและมีเอกภาพ บทบาทหน้าที่ของการเป็นตัวแทนก็จะปฏิบัติตามหลักการที่ควรจะเป็น

จากแนวคิดเรื่องการเป็นตัวแทนและการเลือกตั้งซึ่งระบุว่า การเลือกตั้งคือ การที่ประชาชนมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งโดยพิจารณาคัดเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งบุคคลหนึ่ง หรือหลายคน จากบุคคลหลายๆ คน เพื่อให้ไปกระทำการอันใดอันหนึ่งแทนตัวเองโดยสุจริต ซึ่งนับเป็นกระบวนการที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเมืองการปกครอง ซึ่งการเลือกตั้งนายกเทศมนตรี เทศบาลนครเชียงใหม่ในวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ.2552 เป็นการเลือกตัวแทนของประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่เข้ามาทำหน้าที่ในการบริหารท้องถิ่นของเทศบาลฯ โดยมีการปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเลือกตั้งขั้นมูลฐาน และในการที่ผู้สมัครแต่ละคนจะเข้าไปเป็นตัวแทนของประชาชนในการบริหารเทศบาลฯ นั่นก็ล้วนแต่ต้องมีการหาเสียงเลือกตั้ง มีการแถลงนโยบาย รวมถึงการนำกลยุทธ์ต่างๆ มาใช้เพื่อสร้างคะแนนนิยมให้กับตนเอง ซึ่งผู้สมัครแต่ละคนก็ล้วนมีกลยุทธ์ในการหาเสียงที่แตกต่างกันออกไป

ดังนั้น พอสรุปได้ว่าจากแนวคิดการเป็นตัวแทนและการเลือกตั้ง ก็คือ การที่มุ่งเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเมืองการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยในการสรรหาตัวแทนของตนเข้าไปทำหน้าที่ในการบริหาร ในที่นี้คือ เทศบาลนครเชียงใหม่ โดยผ่านทางกระบวนการเลือกตั้ง ซึ่งประชาชนจะพิจารณาบุคคลที่ตนเองเห็นว่าเหมาะสมเข้าไปทำหน้าที่นั่นเอง

2.1.2 แนวคิดการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรง

ความเป็นมาของการเสนอให้มีการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรง

รูปแบบการปกครองท้องถิ่นแบบเทศบาลของไทยที่เคยใช้อยู่ในอดีตจะมีเพียงรูปแบบเดียว คือ แบบสภา-นายกเทศมนตรี ยกเว้น กรุงเทพมหานคร ที่เป็นการปกครองตนเองแบบท้องถิ่นนครหลวง และเมืองพัทยา ก่อนวันที่ 30 พฤศจิกายน 2542 ที่นำเอาระบบผู้จัดการมาใช้ รูปแบบการปกครองท้องถิ่นแบบสภา-นายกเทศมนตรี มีลักษณะคือ นายกเทศมนตรีจะถูกเลือกมาจากสมาชิกสภาเทศบาลที่มีเสียงข้างมากในสภาเทศบาล ซึ่งทำให้การบริหารขาดการถ่วงดุลอำนาจ เนื่องจากผู้บริหารจะไม่ได้รับการตรวจสอบจากสภาเทศบาลได้อย่างเต็มที่ เพราะหัวหน้าฝ่ายบริหารคือ หัวหน้ากลุ่มการเมืองที่มีเสียงข้างมากในสภาเทศบาลนั่นเอง สภาเทศบาลจึงมีหน้าที่เหมือนตรายางที่คอยประทับเรื่องต่างๆ ที่ฝ่ายบริหารเสนอมาให้ถูกต้องตามระเบียบเท่านั้น ผู้บริหารเทศบาลจึงสามารถกำหนดนโยบายการบริหารและการปฏิบัติงานต่างๆ ก่อประโยชน์ให้แก่กลุ่มการเมืองของตนและผู้สนับสนุนได้ นอกจากนี้ รูปแบบการปกครองท้องถิ่นของไทยได้แก่เทศบาลนั้น ปัจจุบันไม่สามารถตอบสนองความต้องการต่างๆ ของท้องถิ่นได้ เนื่องจากท้องถิ่นมีการเปลี่ยนแปลงมีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น แต่การบริหารงานเทศบาลที่ถูกควบคุมจากส่วนกลางทำให้ไม่สามารถตอบสนองความต้องการที่เหมาะสมกับท้องถิ่นได้ การปกครองท้องถิ่นที่เกิดขึ้นในอดีตจึงไม่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ดังนั้น จึงมีแนวคิดที่จะกระจายอำนาจให้กับท้องถิ่นมากขึ้น โดยให้มีการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรงบรรจุอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 นโยบายให้มีการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรงจัดว่ามีความสำคัญ เนื่องจากเป็นการกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่นมากขึ้น ทำให้ท้องถิ่นมีความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบาย การปกครอง การบริหาร การเงิน และการคลัง และมีอำนาจหน้าที่ของตนเองโดยเฉพาะผู้บริหารที่ได้รับเลือกตั้งมีอำนาจในทางการเมือง และการบริหารมากขึ้น เพื่อประโยชน์ในทางการบริหารตามแนวคิดระบบฝ่ายบริหารที่เข้มแข็ง การเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรงจะทำให้ได้ผู้บริหารที่มีความสามารถและเกิดการมีส่วนร่วมในด้านการบริหารของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งสำหรับสังคมไทยการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรงไม่ใช่เป็นเพียงทางเลือก แต่เป็นความจำเป็นและทางออกที่เกิดจากการเห็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดกับเทศบาลส่วนใหญ่ของไทยมาเป็นเวลานาน

ระบบการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรง

การเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรงเป็นระบบการบริหารที่ต้องการกระจายอำนาจของรัฐไปสู่ท้องถิ่นมากขึ้น ในสมัยรัฐบาลที่มี นายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรีได้รับข้อเสนอของ สันนิบาตแห่งประเทศไทย เสนอร่างพระราชบัญญัติเทศบาลให้มีการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรงทุกเทศบาล โดยมีเนื้อหาสาระสำคัญของระบบการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรง ดังนี้

1. ในกรณีที่ประชาชนในเขตเทศบาลได้ออกเสียงแสดงประชามติให้การบริหารในเขตเทศบาลใช้รูปแบบนายกเทศมนตรีนั้นมีนายกเทศมนตรีคนหนึ่ง ซึ่งเลือกตั้งโดยราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเทศบาล การเลือกตั้งนายกเทศมนตรีให้กระทำโดยวิธีการออกเสียงลงคะแนนโดยตรงและลับ

ให้นายกเทศมนตรีดำรงตำแหน่งนับตั้งแต่วันเลือกตั้งและมีวาระอยู่ในตำแหน่งคราวละสี่ปีนับแต่วันเลือกตั้ง แต่จะดำรงตำแหน่งติดต่อกันเกินสองวาระไม่ได้ เมื่อนายกเทศมนตรีพ้นตำแหน่ง ให้จัดมีการเลือกตั้งขึ้นใหม่ภายในสี่สิบห้าวันนับแต่วันที่พ้นตำแหน่ง นอกจากนี้ยังให้อำนาจนายกเทศมนตรี ซึ่งสามารถแต่งตั้งรองนายกเทศมนตรีที่ไม่ใช่สมาชิกสภาเทศบาลเป็นผู้ช่วยเหลือในการบริหารราชการของเทศบาลได้ตามที่นายกเทศมนตรีมอบหมาย

2. สภาท้องถิ่นทำหน้าที่นิติบัญญัติ โดยการออกข้อบังคับท้องถิ่นที่เห็นว่ามิประโยชน์ต่อท้องถิ่นและมีอำนาจวงดูแลฝ่ายบริหารที่เป็นสาระสำคัญได้ ในการพิจารณาข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีแต่ไม่มีอำนาจล้มล้างผู้บริหารได้เพราะผู้บริหารมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนเช่นกัน

3. ผู้บริหารท้องถิ่น ทำหน้าที่ฝ่ายบริหารเพื่อแก้ปัญหาความเดือดร้อนและให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนและมีอำนาจวงดูแลฝ่ายสภาท้องถิ่นได้ ในกรณีที่เกิดมีปัญหาคัดแย้งกันอย่างรุนแรง อาจเสนอให้ผู้มีอำนาจตามกฎหมายให้ยุบสภาท้องถิ่นเพื่อให้ประชาชนได้ตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นใหม่อีกครั้งก็ได้ แต่โดยตัวของผู้บริหารเองก็ไม่สามารถที่จะล้มล้างสภาท้องถิ่นได้เช่นกัน

กล่าวได้ว่าจากการที่มีพระราชบัญญัติเทศบาล (ฉบับที่ 12) พ.ศ.2546 ให้ไว้ ณ วันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ.2546 ซึ่งมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งนายกเทศมนตรี รวมถึงการกำหนดคุณสมบัติ และ ไม่มีลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะลงสมัครนายกเทศมนตรีรวมถึงสมาชิกสภาเทศบาลไว้ดังต่อไปนี้

- (1) มีอายุไม่ต่ำกว่าสามสิบปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง
- (2) สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า หรือเคยเป็นสมาชิกสภา ท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น หรือสมาชิกรัฐสภา
- (3) ไม่เป็นผู้ที่พ้นจากตำแหน่งสมาชิกสภาท้องถิ่น คณะผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น รองผู้บริหารท้องถิ่น หรือที่ปรึกษาหรือเลขานุการของผู้บริหารท้องถิ่น เพราะเหตุมีส่วนได้เสียไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อมในสัญญาที่กระทำกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังไม่ถึงห้าปีนับถึงวันรับสมัครเลือกตั้ง
- (4) เคยเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ซึ่งถูกให้พ้นจากตำแหน่ง เนื่องจากกระทำการทุจริตหรือประพฤติมิชอบ

รวมถึงกำหนดให้นายกเทศมนตรีดำรงตำแหน่งนับแต่วันเลือกตั้ง และมีระยะเวลาการดำรงตำแหน่งคราวละสี่ปีนับแต่วันเลือกตั้ง แต่จะดำรงตำแหน่งติดต่อกันเกินสองวาระไม่ได้ในกรณีที่นายกเทศมนตรีดำรงตำแหน่งไม่ครบระยะเวลาสี่ปีก็ให้ถือว่าเป็นหนึ่งวาระ และเมื่อได้ดำรงตำแหน่งสองวาระติดต่อกันแล้วจะดำรงตำแหน่งไม่ได้อีกเมื่อพ้นระยะเวลาสี่ปีนับแต่วันพ้นจากตำแหน่ง โดยที่กำหนดให้นายกเทศมนตรีอาจแต่งตั้งรองนายกเทศมนตรีซึ่งไม่ใช่สมาชิกสภาเทศบาลเป็นผู้ช่วยเหลือ ในการบริหารราชการของเทศบาลตามที่นายกเทศมนตรีมอบหมายได้ตามเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

- (1) เทศบาลตำบล ให้แต่งตั้งรองนายกเทศมนตรีได้ไม่เกินสองคน
- (2) เทศบาลเมือง ให้แต่งตั้งรองนายกเทศมนตรีได้ไม่เกินสามคน
- (3) เทศบาลนคร ให้แต่งตั้งรองนายกเทศมนตรีได้ไม่เกินสี่คน

และในการนี้ นายกเทศมนตรีอาจแต่งตั้งที่ปรึกษานายกเทศมนตรีและเลขานุการนายกเทศมนตรีซึ่งไม่ใช่สมาชิกสภาเทศบาลได้ โดยในกรณีเทศบาลตำบลให้แต่งตั้งได้จำนวนรวมกันไม่เกินสองคน ในกรณีเทศบาลเมืองให้แต่งตั้งได้จำนวนรวมกันไม่เกินสามคน และในกรณีเทศบาลนครให้แต่งตั้งได้จำนวนรวมกันไม่เกินห้าคน และกำหนดให้รองนายกเทศมนตรีต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามคุณสมบัติบุคคลผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกเทศมนตรีข้างต้น เมื่อนายกเทศมนตรีเข้ารับหน้าที่ ให้ประธานสภาเทศบาลเรียกประชุมสภาเทศบาล เพื่อให้นายกเทศมนตรีแถลงนโยบายต่อสภาเทศบาล โดยไม่มีการลงมติ ทั้งนี้ภายในสามสิบวันนับแต่วันประกาศผลการเลือกตั้งนายกเทศมนตรี และในกรณีที่ไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งประธานสภาเทศบาล และรองประธานสภาเทศบาล หรือสภาเทศบาลถูกยุบ หากมีกรณีที่สำคัญและจำเป็นเร่งด่วน ซึ่งจะกระทบต่อประโยชน์สำคัญของราชการหรือราษฎร ให้นายกเทศมนตรี

ดำเนินการไปก่อนเท่าที่จำเป็นได้ เมื่อได้มีการเลือกประธานสภาเทศบาลแล้วให้ประธานสภาเทศบาลเรียกประชุมสภาเทศบาลเพื่อให้นายกเทศมนตรีแถลงนโยบาย โดยไม่มีการลงมติภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่มีการเลือกประธานสภาเทศบาล

โดยที่ปัจจุบันพระราชบัญญัติเทศบาล (ฉบับที่ 13) พ.ศ.2552 ให้ไว้ ณ วันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ.2552 ซึ่งเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยเทศบาล โดยมีสาระสำคัญคือการกำหนดให้นายกเทศมนตรีดำรงตำแหน่งนับตั้งแต่วันเลือกตั้ง และมีระยะการดำรงตำแหน่งคราวละสี่ปีนับแต่วันเลือกตั้ง นั้นหมายความถึงการปลดล๊อคจากที่แต่เดิมในพระราชบัญญัติเทศบาล (ฉบับที่ 12) พ.ศ.2546 ที่กำหนดให้นายกเทศมนตรีดำรงตำแหน่งนับตั้งแต่วันเลือกตั้ง และมีระยะเวลาการดำรงตำแหน่งคราวละสี่ปีนับแต่วันเลือกตั้ง แต่จะดำรงตำแหน่งติดต่อกันเกินสองวาระไม่ได้ หมายความว่าตรงจุดนี้มีประเด็นที่แก้ไขซึ่งส่งผลถึง การที่นายกเทศมนตรีสามารถที่จะดำรงตำแหน่งได้ในวาระที่ต่อเนื่องกัน โดยไม่ได้กำหนดห้ามแค่สองวาระอีกต่อไป ข้อดีในจุดนี้ทำให้นายกเทศมนตรีต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างสุดความสามารถ ต้องสร้างผลงานให้เป็นที่ยอมรับของประชาชน นอกจากนั้นต้องเป็นคนที่มึลักษณะที่เป็นมิตรกับชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านรักรวมถึงต้องไม่ทุจริต โกงกิน มีประวัติการทำหน้าที่อย่างโปร่งใสอีกด้วย อย่างไรก็ตามข้อดีในประเด็นนี้แม้จะส่งผลโดยตรงกับการสร้างผลงานของนายกเทศมนตรีในขณะที่ยังไม่หมดวาระ แต่ถึงกระนั้นในช่วงระหว่างการเลือกตั้งก็อาจมีความเปลี่ยนแปลงไปได้ด้วยสาเหตุปัจจัยหลายๆ ประการ รวมถึงกลยุทธ์ที่ผู้สมัครต่างๆ ท่านนำมาใช้ในการหาเสียงก็อาจจะส่งผลต่อคะแนนเสียงได้ไม่มากนักน้อย

นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมทางการเมืองตามหลักการปกครองตนเอง (Self-Government) ตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่นนั้น นอกจากการเลือกตั้งทั่วไปประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งยังอาจเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองและบริหารท้องถิ่นเทศบาลอีกอย่างน้อย 6 ประการดังนี้

1) การออกเสียงประชามติในท้องถิ่นเพื่อเป็นทางเลือก หรือเป็นคำปรึกษาให้แก่สภาหรือฝ่ายบริหาร กรณีสมาชิกสภาเทศบาลไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่ง หรือคณะเทศมนตรี (หรือนายกเทศมนตรีแล้วแต่กรณี) เสนอต่อประธานสภาในกิจการเรื่องใดที่เห็นว่าอาจกระทบถึงประโยชน์ของเทศบาลหรือของประชาชนในท้องถิ่น เพื่อที่จะทราบวามติมหาชน (Public Opinion) จะเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบในกิจการเรื่องสำคัญนั้นๆ ทำนองเดียวกันกับประชาพิจารณ์ (Public Hearing)

2) การเข้าชื่อของผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งร้องขอต่อประธานสภาเทศบาลเพื่อให้ประธานสภาเทศบาลพิจารณาตราเทศบัญญัติในเรื่องที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของเทศบาล บังคับใช้เป็นกฎหมายท้องถิ่น (พ.ร.บ.ว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอขอเทศบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ.2542)

3) การลงคะแนนเสียงถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่นนั้น เป็นอำนาจหน้าที่ของผู้ว่าราชการ จังหวัดในการดำเนินการเกี่ยวกับการลงคะแนนเสียงถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ซึ่งถ้าเป็นการดำเนินการในเขตกรุงเทพมหานครให้เป็นอำนาจหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงมหาดไทย และในการเข้าชื่อร้องขอต่อผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อดำเนินการให้มีการลงคะแนนเสียงถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นผู้ใดหรือผู้บริหารท้องถิ่นผู้ใดขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นนั้น เพราะเหตุที่ไม่สมควรดำรงตำแหน่งต่อไปให้ถือเกณฑ์จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่ง ดังนี้ (พ.ร.บ.ว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ให้ไว้ ณ วันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ.2542)

3.1) ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่เกินหนึ่งแสนคน ต้องมีผู้เข้าชื่อไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น

3.2) ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเกินหนึ่งแสนคนแต่ไม่เกินห้าแสนคน ต้องมีผู้เข้าชื่อไม่น้อยกว่าสองหมื่นคนของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น

3.3) ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเกินกว่าห้าแสนคนแต่ไม่เกินหนึ่งล้านคน ต้องมีผู้เข้าชื่อไม่น้อยกว่าสองหมื่นห้าพันคนของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น

3.4) ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเกินกว่าหนึ่งล้านคน ต้องมีผู้เข้าชื่อไม่น้อยกว่าสามหมื่นคนของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น

ในการนับจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ให้ถือตามจำนวนในบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นครั้งหลังสุด อย่างไรก็ตามการร้องขอให้มีการลงคะแนนเสียงถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือ ผู้บริหารท้องถิ่นต้องมี ชื่อ ที่อยู่ และลายมือชื่อของผู้เข้าชื่อทุกคน พร้อมทั้งสำเนาบัตรประจำตัวประชาชน หรือบัตรหรือหลักฐานอื่นใดของทางราชการที่มีรูปถ่ายสามารถแสดงตนได้ รวมถึงรายละเอียดของข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ที่แสดงให้เห็นว่าสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่นนั้นมีการปฏิบัติหน้าที่ หรือมีความประพฤติเสื่อมเสียอย่างใด ในการนี้ต้องมีรายชื่อผู้แทนของผู้เข้าชื่อที่จะมีอำนาจที่เกี่ยวข้องกับการจัดให้มีการลงคะแนนเสียงถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น อีกทั้งคำรับรองของผู้แทนของผู้เข้าชื่อตามว่าผู้เข้าชื่อทุกคนเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น และเป็นผู้ร่วมเข้าชื่อด้วยตนเอง เมื่อผู้ว่าราชการจังหวัดได้รับคำร้องให้ดำเนินการจัดส่งคำร้องไปให้สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นผู้ที่ถูกให้ลงคะแนนเสียงถอดถอนภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ผู้ว่าราชการจังหวัดได้รับคำร้อง และให้สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นผู้นั้นจัดทำคำชี้แจงข้อเท็จจริงเพื่อแก้ข้อกล่าวหาตามคำร้องยื่นต่อผู้ว่าราชการจังหวัดภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำร้องจากผู้ว่าราชการจังหวัด และเมื่อผู้ว่าราชการจังหวัดได้รับคำชี้แจงข้อเท็จจริงเพื่อแก้ข้อกล่าวหาแล้ว หรือเมื่อครบ

กำหนดสามสิบวันนับแต่วันที่ ได้แจ้งคำร้องให้ทราบ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแจ้งให้คณะกรรมการ การเลือกตั้ง ภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ ได้รับคำชี้แจงหรือวันครบกำหนด เพื่อดำเนินการจัดให้มีการ ลงคะแนนเสียงถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นต่อไป

4) การได้รับแต่งตั้งจากสภาเทศบาลให้เป็นกรรมการในคณะกรรมการวิสามัญของสภา เทศบาล เพื่อกระทำการหรือพิจารณาสอบสวนหรือศึกษาเรื่องใดในอำนาจหน้าที่ของสภา เทศบาล (ถ้าเป็นกรรมการเป็นสมาชิกสภาเทศบาลล้วนๆ เรียกว่ากรรมการสามัญของสภาเทศบาล) ซึ่งกรรมการแต่ละคนจะมีจำนวน 3-5 คน

5) การถูกเสนอชื่อและการได้รับการคัดเลือกเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ ด้านการบริหารจัดการ ฯลฯ จำนวน 6 คนในคณะกรรมการกลางพนักงานเทศบาล (ระดับชาติ) หรือ ผู้ทรงคุณวุฒิ 6 คน ในคณะกรรมการพนักงานเทศบาล (ระดับจังหวัด) เพื่อทำหน้าที่บริหารงาน บุคคลให้แก่เทศบาล (พ.ร.บ.ระเบียบบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542)

6) การใช้สิทธิในการตรวจสอบการบริหารงานท้องถิ่นตาม พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของ ทางราชการ พ.ศ.2540 และ พ.ร.บ.วิธีปฏิบัติราชการทางปกครองพ.ศ.2539

ถึงกระนั้นในการเลือกตั้งนายกเทศมนตรี โดยตรงนั้นก็แฝงไว้ด้วยข้อดี และข้อเสียที่ต้อง นำมาปรับปรุงแก้ไขกันตามสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองในหลายต่อหลายสาเหตุ ปัจจัย โดยที่ข้อดีและข้อเสียของการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรงพบว่ามีดังต่อไปนี้

ประโยชน์ของนายกเทศมนตรีที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรง

จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรง สามารถทำให้เห็นประโยชน์ที่ท้องถิ่นและสังคมไทยจะได้รับ สรุปได้ดังนี้ (ธนสวรรค์ เจริญเมือง, 2542:2-12)

1. กระตุ้นให้ประชาชนในแต่ละท้องถิ่นเกิดความสนใจทางการเมืองเพิ่มมากขึ้นเพราะ การเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยอ้อมที่ผ่านมาประชาชนได้แต่เลือกสมาชิกสภาเทศบาลแต่ไม่รู้ว่ ใครจะเป็นนายกเทศมนตรี ความสนใจทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนจึงมีข้อจำกัดแต่การ เลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรงจะมีการระดมผู้สมัครแต่ละคนอย่างชัดเจน ทำให้ผู้มีสิทธิลงคะแนน สนใจและต้องคิดว่าจะเลือกใครเป็นผู้นำ ซึ่งจะทำให้มีการติดตามสอบถาม วิพากษ์วิจารณ์การเมือง ในท้องถิ่นของประชาชน ซึ่งช่วยปลุกเร้ากระตุ้นความสนใจทางการเมืองท้องถิ่นได้อย่างคึกคัก โดยเฉพาะผู้ที่ไม่เคยสนใจติดตามสถานการณ์ทางการเมืองมาก่อน

2. เป็นการให้ความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชนประชาชนจะได้เรียนรู้ว่าปัญหาและทางเลือกทั้งแบบเก่าแบบใหม่ในการบริหารท้องถิ่นมีกี่ทาง การเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรงจะเป็นโรงเรียนทางสังคมและการเมืองที่จะมีบทบาทสำคัญยิ่งเพื่อให้ประชาชนได้เรียนรู้และพัฒนาความเป็นพลเมืองที่ดี มีความรู้รอบด้านมากขึ้น

3. ประชาชนมีทางเลือกมากขึ้นในการหาคนที่มาทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาในท้องถิ่นของตน เพราะถ้าเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรง ผู้สมัครแต่ละคนจะถูกระบบการหาเสียงกดดันให้ต้องเสนอนโยบาย มาตรการและคำสัญญาที่ชัดเจนกับประชาชนเพื่อจะได้รับการสนับสนุนจากประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียง ผู้สมัครแต่ละคนจะชูนโยบายต่างๆ เพื่อใช้ในการหาเสียง เช่นผู้สมัครให้คำสัญญาว่าจะพัฒนาเศรษฐกิจ สาธารณูปโภคของเมืองเป็นต้น การที่ผู้สมัครแต่ละคนต่างเสนอนโยบายย่อมมีข้อคิดติดตามมา เช่นทำให้ความคิดของคนๆ เดียวกลายเป็นสมบัติของสาธารณะ (Public Property) ประชาชนจะได้รับรู้และเรียนรู้ที่ชนะและทางออกใหม่ๆ ของบ้านเมือง มีการอภิปรายกันอย่างกว้างขวางถึงนโยบายการหาเสียงว่านโยบายอันไหนเป็นปัญหาสำคัญเร่งด่วน หรือนโยบายของใครคนใดเพื่อฝันไม่สามารถทำได้จริง เป็นต้น และเมื่อประชาชนพอใจในนโยบายใครก็ย่อมเอานโยบายเหล่านั้นไปผลักดันให้ผู้บริหารท้องถิ่นนำไปปฏิบัติได้ ซึ่งนโยบายเหล่านี้จะไม่เกิดขึ้นถ้าอยู่ภายใต้ระบบการเลือกตั้งโดยอ้อม

4. ประชาชนสามารถตรวจสอบ และควบคุมการบริหารงานของนายกเทศมนตรีที่มาจากการเลือกตั้งได้ และผลักดันให้ผู้บริหารทำตามนโยบายที่เคยให้สัญญาไว้กับประชาชน เพราะผู้บริหารท้องถิ่นมีการทำงานอยู่ในท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ใกล้ชิดกับประชาชนและอยู่ในสายตาของประชาชนอยู่ตลอดเวลา

5. ประชาชนสามารถตรวจสอบควบคุม วิพากษ์วิจารณ์ ผลักดันให้ระบบการบริหารมีความโปร่งใสมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น หรือสามารถผลักดันให้นายกเทศมนตรีลาออกได้ ถ้าบุคคลนั้นขาดความสามารถในการแก้ไขปัญหาสำคัญของเมือง หรือไม่ทำตามไม่รักษาสัญญาที่ให้ไว้กับประชาชน ซึ่งจะกลายเป็นบรรทัดฐานสำคัญสำหรับนายกเทศมนตรีคนต่อไปที่จะอาสาเข้ามาทำงาน จากสถานการณ์ดังกล่าวจะกระตุ้นให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ทำให้ประชาชนรู้วิธีการปกครองบ้านเมืองด้วยตนเอง สร้างสิ่งที่เรียกว่า “ประชาสังคม” (Civil Society) ให้มีความเข้มแข็ง ไม่ต้องรอคอยแต่การตัดสินใจของฝ่ายปกครอง ผู้คนมีความภูมิใจและมีสำนึกในท้องถิ่น ซึ่งจัดเป็นรากฐานอันแข็งแกร่งของสังคม

6. นายกเทศมนตรีมีความมั่นคงในการบริหารงาน ไม่ต้องพะวงในการช่วงชิงอำนาจกันในเทศบาล นำไปสู่ระบบการบริหารที่เรียกว่าผู้บริหารเข้มแข็ง (Strong Executive Form) โดยสมาชิกสภาเทศบาลจะมีบทบาทด้านนิติบัญญัติและการตรวจสอบฝ่ายบริหารนั้น จะเป็นฝ่ายบริหาร

ไม่ได้ซึ่งเป็นการแบ่งงานอย่างชัดเจนระหว่างฝ่ายสภาเทศบาลและนายกเทศมนตรี ทำให้ไม่เกิดการแย่งชิงตำแหน่งกันเหมือนการเลือกตั้งผู้บริหารโดยอ้อม

7. ทำให้เกิดการประกวดแข่งขันในการบริหารงานของเทศบาลต่างๆ กลายเป็นการเรียนรู้ของดีและบทเรียนในท้องถิ่นอื่นๆ แล้วนำมาใช้กับท้องถิ่นของตน ส่งผลให้แต่ละชุมชนมีความเจริญขึ้น ผู้บริหารที่ด้อยประสิทธิภาพจะไม่สามารถอยู่ต่อไปได้ และการปกครองท้องถิ่นที่ดีมีนายกเทศมนตรีที่มีความสามารถและผลงานโดดเด่น ก็จะช่วยสร้างผู้นำระดับท้องถิ่นให้ก้าวไปสู่เวทีการเมืองระดับชาติ ได้ทำให้ประเทศมีผู้นำที่มีคุณภาพเพิ่มขึ้น เพิ่มทางเลือกให้แก่ประเทศ

8. การเลือกตั้งหัวหน้าฝ่ายบริหารเพียงคนเดียวจะส่งเสริมให้คนมีความรู้ความสามารถตัดสินใจเสนอตัวเข้าทำงานเพื่อส่วนรวมมากขึ้น ลดการเล่นพรรคเล่นพวกที่เกิดขึ้นในการเลือกตั้งโดยอ้อม เทศบาลจะได้คนที่มีฝีมือจำนวนมากอาสาเข้าไปทำงานให้ท้องถิ่น โดยเฉพาะคนหนุ่มคนสาวและคนมีความรู้

9. เป็นการสร้างโอกาสใหม่ให้แก่ประชาชนและสังคมได้เรียนรู้วิธีการจัดการท้องถิ่นแบบใหม่ ระบบการเลือกตั้งโดยอ้อมของเทศบาลตลอด 60 กว่าปีที่ผ่านมาเป็นเพียงทางเลือกเดียวแก่ประชาชนเทศบาลส่วนใหญ่ไม่เคยศึกษาค้นคว้าว่าเหตุใดตัวเอง จึงประสบปัญหาภาวะหัวหน้าอ้อมแอ และเกิดการแย่งชิงอำนาจอย่างไม่จบสิ้น

10. การเลือกตั้งโดยอ้อมที่ผ่านมาผู้บริหารมีโอกาสที่หาประโยชน์ใส่ตัว ทำให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชันมากมาย ดังนั้นการเลือกตั้งโดยตรงจะช่วยให้ท้องถิ่นได้ผู้บริหารที่เข้ามาทำงานอย่างโปร่งใส ประชาชนสามารถตรวจสอบการทำงานได้ตลอดเวลา ซึ่งจะช่วยให้เกิดการปกครองท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพอันเป็นรากฐานอันแข็งแกร่งของระบอบประชาธิปไตยระดับชาติต่อไป ความเสียหายที่จะเกิดกับบ้านเมืองจะมีจำกัดเนื่องจากบทบาทของรัฐบาลกลางจะลดน้อยลง สังคมมีการกระจายอำนาจมากขึ้น ท้องถิ่นเข้มแข็งขึ้น สามารถแก้ปัญหาได้หลายด้านในระดับล่าง

ปัญหาเกี่ยวกับการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรง

แม้จะมีประโยชน์มากมายในการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรง แต่การเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรง ก็ยังมีข้อจำกัดคือ (อนันต์ อนันตกุล, 2543:40-41)

1) ในการเลือกตั้งระยะแรกๆบางท้องถิ่น อาจมีการซื้อสิทธิขายเสียงและเปิดโอกาสให้ผู้มีอิทธิพลและผู้มีฐานะทางการเงินและดี้อยู่คุณภาพชนะการเลือกตั้งได้ซึ่งอาจทำให้บุคคลที่ไม่เหมาะสมเข้าดำรงตำแหน่ง แต่หลังจากการเลือกตั้งผ่านไปคนที่ชนะการเลือกตั้งต้องทำงานตามที่สัญญาไว้กับประชาชน และถ้าต้องการถอนทุนคืน ไม่นั่นการแก้ปัญหาของคนในท้องถิ่น

ประชาชนและสื่อมวลชนย่อมรู้และการตรวจสอบก็เริ่มขึ้น และจะเกิดการพิพากษาตามมาว่า ท้องถิ่นนั้นต้องการเลือกบุคคลดังกล่าวในครั้งต่อไปหรือไม่

2) เป็นการเปลี่ยนแปลงหลักการเดิมที่มีเจตนาธรรมที่จะทำให้เทศบาลเป็นโรงเรียนสอนประชาธิปไตยเบื้องต้นแก่ประชาชน

3) ทั้งหลายฝ่ายยังมีข้อห่วงใยเกี่ยวกับอำนาจของนายกเทศมนตรีที่อาจมีอำนาจมากเกินไปหรืออาจเกิดข้อขัดแย้งกับฝ่ายสภาเทศบาลจนทำงานไม่ได้ หรือบางคนอาจมองไปไกลกว่าอาจนำไปสู่การสถาปนาระบบประธานาธิบดี เป็นต้น

4) ทำให้รูปแบบโครงสร้างแตกต่างไปจากการปกครองระดับประเทศในระบบรัฐสภาที่มีมายาวนานและเป็นที่ยอมรับว่ามีประสิทธิภาพในการตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่มากกว่าองค์กรปกครองท้องถิ่นแบบอื่น

ผู้ศึกษาเห็นว่า การเลือกตั้งนายกเทศมนตรีเทศบาลนครเชียงใหม่ 4 ตุลาคม 2552 เป็นอีกปรากฏการณ์ทางการเมืองท้องถิ่นของประเทศไทย ซึ่งจากแนวคิดการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรง เป็นการกระจายอำนาจให้กับท้องถิ่นมากขึ้น จัดว่ามีความสำคัญ เนื่องจากทำให้ท้องถิ่นมีความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบาย การปกครอง การบริหาร การเงิน และการคลัง และมีอำนาจหน้าที่ของตนเอง โดยเฉพาะผู้บริหารที่ได้รับเลือกตั้งมีอำนาจในทางการเมือง และการบริหารมากขึ้น เพื่อประโยชน์ในทางการเมืองการบริหารตามแนวคิดระบบฝ่ายบริหารที่เข้มแข็ง การเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรงจะทำให้ได้ผู้บริหารที่มีความสามารถและเกิดการมีส่วนร่วมในด้านการบริหารของประชาชนในท้องถิ่น

ดังนั้น จากวัตถุประสงค์หลักของแนวคิดการเลือกนายกเทศมนตรีโดยตรง ทำให้เห็นถึงการตื่นตัวในทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ซึ่งนับตั้งแต่มีการประกาศให้มีการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีเทศบาลนครเชียงใหม่ จนถึงวันรับสมัครผู้สมัครนายกฯ อีกทั้งการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรง ทำให้การบริหารจัดการ การพัฒนาท้องถิ่นเป็นไปตรงตามความต้องการของท้องถิ่นซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลายในแต่ละพื้นที่ ในกรณีศึกษาที่ผู้ศึกษาจึงมุ่งที่จะศึกษาถึงกลยุทธ์ที่ผู้สมัครแต่ละคนนำมาใช้ในการหาเสียงเลือกตั้งนายกเทศมนตรีซึ่งเป็นการเลือกตั้งจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่โดยตรง ตามกระแสของการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ของประเทศไทย ท่ามกลางการแข่งขันของผู้สมัครแต่ละคนในการนำเอากลยุทธ์และนโยบายต่างๆมาสร้างคะแนนนิยมให้กับตนเองอย่างน่าติดตามเป็นอย่างยิ่ง

2.1.3 แนวคิดในการหาเสียงเลือกตั้งตามกฎหมายเลือกตั้งท้องถิ่นของคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ได้บัญญัติให้คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) เป็นองค์กรอิสระ โดยมีคณะกรรมการ จำนวน 5 คน ทรงกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม แต่งตั้ง โดยการเลือกสรรของวุฒิสภา คณะกรรมการการเลือกตั้ง มีวาระดำรงตำแหน่ง 7 ปี และดำรงตำแหน่งได้เพียงครั้งเดียว โดยจะประกอบไปด้วย ประธานกรรมการการเลือกตั้ง 1 คน และกรรมการการเลือกตั้ง 4 คน จะต้องเป็นผู้ซึ่งมี ความเป็นกลางทางการเมือง และมีความซื่อสัตย์สุจริต เป็นที่ประจักษ์ โดยมีอำนาจหน้าที่เป็นผู้ควบคุม ดำเนินการจัด หรือจัดให้มีการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาท้องถิ่นและ ผู้บริหารท้องถิ่น รวมทั้งการออกเสียงประชามติให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

คณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือ กกต. มีอำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ ดังนี้

1. ควบคุมและดำเนินการจัด หรือจัดให้มีการเลือกตั้งและการออกเสียงประชามติ ตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม
2. ออกประกาศกำหนดการทั้งหลายอันจำเป็นแก่การปฏิบัติงาน ตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งส.ส. และส.ว. กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการออกเสียงประชามติ และกฎหมายการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น
3. มีคำสั่งให้ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ ปฏิบัติการทั้งหลายอัน จำเป็นในการเลือกตั้ง
4. ออกข้อกำหนดเป็นแนวทางการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ได้รับแต่งตั้งให้มีอำนาจหน้าที่ เกี่ยวกับการเลือกตั้ง และการออกเสียงประชามติ
5. ดำเนินการแบ่งเขตเลือกตั้งสำหรับการเลือกตั้งที่ใช้วิธีการแบ่งเขตเลือกตั้ง และจัดให้มีบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง
6. สืบสวนสอบสวนเพื่อหาข้อเท็จจริงและวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาหรือข้อโต้แย้งเกี่ยวกับการเลือกตั้ง
7. สั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่หรือออกเสียงประชามติใหม่ในหน่วยเลือกตั้งหนึ่งหรือทุกหน่วยเลือกตั้ง หรือสั่งให้มีการนับคะแนนใหม่เมื่อมีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่ามีการทุจริตการเลือกตั้ง

8. เพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง และดำเนินคดีอาญากับผู้สมัคร หัวคะแนน และผู้เกี่ยวข้อง (ให้ใบเหลือง หรือใบแดง)
9. การดำเนินคดีในศาลเกี่ยวกับความผิดการเลือกตั้งหรือพรรคการเมือง
10. ประกาศผลการเลือกตั้งหรือการออกเสียงประชามติ
11. มีอำนาจแจ้งพนักงานสอบสวน เพื่อดำเนินการสอบสวนและให้มีอำนาจฟ้องคดีต่อศาล ไม่ว่าในเรื่องทางแพ่ง หรืออาญา หรือทางปกครอง แก่ผู้กระทำผิดกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้ง ตลอดจนให้ชดเชยค่าเสียหายในการเลือกตั้งใหม่แก่ผู้ถูกใบแดงและผู้ที่เกี่ยวข้อง
12. การรับรองและการแต่งตั้งผู้แทนองค์กรเอกชนเพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบการเลือกตั้ง
13. ดำเนินการหรือประสานงานกับหน่วยราชการ ส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ หรือสนับสนุนองค์กรเอกชนในการให้การศึกษาแก่ประชาชน เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย ตามมาตรา 327 (3) ของกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ระบุว่าหน้าที่ของ กกต. คือ การให้การศึกษาแก่ประชาชนเรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข
14. จัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปีและข้อสังเกตเสนอต่อรัฐสภา
15. ดำเนินการเรื่องอื่นๆ ตามที่กฎหมายกำหนด

กล่าวโดยสรุปคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) จะมีอำนาจหน้าที่อยู่ 3 ประการ ที่ครอบคลุมทั้งด้านบริหาร ตุลาการ และนิติบัญญัติ

ด้านบริหาร คือ การควบคุมและดำเนินการจัดให้มีการเลือกตั้งทั้งการเลือกตั้งระดับชาติ ระดับท้องถิ่นรวมทั้งการออกเสียงประชามติ

ด้านตุลาการ คือ การสืบสวนสอบสวนและวินิจฉัยชี้ขาด สั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่ นับคะแนนใหม่รวมทั้งการสั่งเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งผู้สมัครและสมาชิกสภาที่ทำผิดกฎหมายเลือกตั้ง

ด้านนิติบัญญัติ คือ การออกกระเบียบ คำสั่ง ข้อกำหนดที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน

เห็นได้ว่าบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) จะมีอำนาจหน้าที่อยู่ 3 ประการ ที่ครอบคลุมทั้งด้านบริหาร ตุลาการ และนิติบัญญัติ เช่นเดียวกันกับ กระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ แต่จะมีอำนาจในการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง รวมถึงการเพิ่มโทษคนที่กระทำผิดกฎหมายเลือกตั้งให้มากยิ่งขึ้นด้วย

ซึ่งในการนี้ได้มีประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้งเกี่ยวกับเรื่องวิธีการหรือลักษณะต้องห้ามในการหาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น หรือผู้ใด ในปี พ.ศ. 2549 ของคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีข้อห้ามในการหาเสียงเลือกตั้งดังต่อไปนี้ คือ ห้ามมิให้นำชื่อพรรคการเมือง ภาพเครื่องหมายพรรคการเมือง ภาพบุคคลที่เป็นสมาชิกหรือผู้ดำรงตำแหน่งของพรรคการเมือง รวมทั้งนโยบายหรือการดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมืองมาใช้ในการโฆษณาหาเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น รวมถึงห้ามบุคคลที่เป็นสมาชิกหรือผู้ดำรงตำแหน่งของพรรคการเมืองเข้ามาช่วยเหลือในการหาเสียงเลือกตั้ง รวมถึงห้ามการโฆษณาหาเสียงเลือกตั้ง การทำแผ่นปลิว แผ่นพับ แผ่นประกาศ แผ่นป้าย เอกสาร เพื่อแนะนำตัวผู้สมัคร ซึ่งมีลักษณะที่มีความมุ่งหมายเพื่อสนับสนุนหรือคัดค้านการดำเนินการของคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

อย่างไรก็ดีแม้ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ก็ยังคงให้ความสำคัญต่อองค์กระติสรอย่างคณะกรรมการการเลือกตั้ง จึงได้มีบทบัญญัติและหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้งเอาไว้ พร้อมทั้งมีกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้งขึ้น ทั้งนี้ หากจำแนกบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้งออกเป็นเรื่องใหญ่ 2 เรื่อง คือ

1. ชักชวนให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งออกมาใช้สิทธิเลือกตั้งให้มากที่สุด
2. จัดการการเลือกตั้งให้บริสุทธิ์ ยุติธรรม

ประกอบกับประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้งเกี่ยวกับเรื่องวิธีการหรือลักษณะต้องห้ามในการหาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น หรือผู้ใด ในปี พ.ศ. 2551 โดยในการหาเสียงเลือกตั้ง ผู้สมัครสามารถปฏิบัติในสิ่งต่อไปนี้ได้ คือ แจกเอกสาร หรือเทปหรือวัสดุโทรทัศน์เกี่ยวกับการหาเสียงเลือกตั้งในเขตชุมชน สถานที่ต่างๆ หรืองานพิธีการต่างๆ โดยเอกสารหรือเทปหรือวัสดุโทรทัศน์ที่เกี่ยวกับการหาเสียงเลือกตั้งสามารถมีชื่อ รูปภาพ หมายเลขประจำตัวของผู้สมัคร หรือข้อมูลประวัติเฉพาะที่เกี่ยวกับตัวผู้สมัคร รวมถึงให้มีการใช้พาหนะในการหาเสียงเลือกตั้ง หรือจัดสถานที่หรือเวทีเพื่อ โฆษณาหาเสียงเลือกตั้งในสถานที่ของรัฐ โดยได้รับอนุญาตจากหน่วยงานของรัฐก่อน และสามารถใช้อุปกรณ์ขยายเสียงเพื่อช่วยในการหาเสียงเลือกตั้ง รวมถึงการจัดทำประกาศหรือป้ายโฆษณาหาเสียงเลือกตั้ง โดยมีชื่อ รูปภาพ หมายเลขประจำตัวผู้สมัคร หรือข้อมูลประวัติเฉพาะที่เกี่ยวกับตัวผู้สมัคร โดยประกาศควรมีขนาดความกว้างไม่เกิน 30 เซนติเมตร ความยาวไม่เกิน 42 เซนติเมตร หรือป้ายควรมีขนาดความกว้างไม่เกิน 130 เซนติเมตร ความยาวไม่เกิน 245 เซนติเมตร และให้ระบุ ชื่อตัว ชื่อสกุล ที่อยู่ของผู้ว่าจ้าง ผู้ผลิต

จำนวนและวันเดือนปีที่ผลิตไว้ด้วย ทั้งนี้การกำหนดจำนวนของประกาศหรือป้ายดังกล่าวให้เป็นไปตามความเหมาะสมในพื้นที่ตามที่คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกำหนด นอกจากนั้นการจัดหาเสื้อผ้า สิ่งของ การเลี้ยงอาหารหรือเครื่องดื่ม สำหรับผู้ช่วยในการหาเสียงเลือกตั้ง จะต้องแจ้งรายชื่อและจำนวนบุคคลผู้ช่วยในการหาเสียงให้คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดทราบก่อนวันดำเนินการไม่น้อยกว่า 5 วัน

นอกจากนี้ ในประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้ง ระบุว่าให้ผู้สมัครเสนอชื่อบุคคลที่จะดำรงตำแหน่งตามที่กฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้กำหนด เช่น ตำแหน่งรองนายก เลขาธิการ เป็นต้น โดยให้เสนอได้ไม่เกินจำนวนที่กฎหมายกำหนดไว้ และต้องมีหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่า บุคคลดังกล่าวพร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่ และให้ความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรที่จะปฏิบัติหน้าที่โดยส่งเอกสารหลักฐานให้คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดทราบ รวมถึงผู้สมัครสามารถโฆษณาหาเสียงเลือกตั้งด้วยวิธีการใช้ เช่า หรือจ้างรายการวิทยุ โทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง เคเบิลทีวี หรือสปอต โฆษณา และโฆษณาหาเสียงเลือกตั้งผ่านทางเว็บไซต์ จดหมาย สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ได้ รวมถึงในการโฆษณาหาเสียงเลือกตั้งเกี่ยวกับนโยบายจะต้องเป็นนโยบายที่มีความเป็นไปได้จริง โดยคำนึงถึงอำนาจหน้าที่และเงินงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

นอกจากนั้น ได้มีข้อห้ามในการหาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นดังนี้คือ ห้ามมิให้ผู้สมัครกระทำการหรืออาศัยผู้ใดกระทำการเพื่อจูงใจผู้มีสิทธิเลือกตั้งให้ลงคะแนนเลือกตั้งให้แก่ตนเองหรือผู้สมัครอื่น หรือให้งดเว้นการลงคะแนนให้แก่ผู้สมัครใดด้วยการจัดทำให้ เสนอให้ สัญญาว่าจะให้ หรือจัดเตรียมเพื่อจะให้ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดอันอาจคำนวณเป็นเงิน เช่น งานวันเกิด งานบวช งานโกนจุก งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานบุญ งานเทศกาล งานขึ้นปีใหม่ หรืองานศพ เป็นต้น และห้าม เสนอให้ สัญญาว่าจะให้เงิน ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม แก่ชุมชน สมาคม วัด มูลนิธิ มัสยิด สุเหร่า ศาลเจ้า โรงเจ โบสถ์คริสต์ โบสถ์พราหมณ์ สำนักปฏิบัติธรรม สถาบันการศึกษา สถานสงเคราะห์ สหกรณ์ กองทุนสงเคราะห์ ชุมชน ชมรม สโมสร หรือสถาบันอื่นใดที่คณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศ เช่น การบริจาคเงิน การประมูลทรัพย์สิน หรือสิ่งของในงานกุศลต่างๆ เป็นต้น รวมถึงห้ามโฆษณาหาเสียงเลือกตั้งด้วยการจัดให้มีหรสพหรือการรื่นเริงต่างๆ รวมทั้งการแสดงและการละเล่นอื่นๆ มิให้มีการหลอกลวง บังคับ ชูเชื้อ ใช้อิทธิพลคุกคาม ใสร้ายด้วยความเท็จ หรือจูงใจให้เข้าใจผิดในเรื่องใดอันเกี่ยวกับผู้สมัครใด เช่นการปราศรัยด้วยข้อมูลที่ไม่เป็นความจริง เป็นต้น

ในการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเชียงใหม่ วันที่ 4 ตุลาคม 2552 ได้มีประกาศ
ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเทศบาลนครเชียงใหม่ เรื่อง ให้มีการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนคร
เชียงใหม่ ซึ่งอาศัยตามความในมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือ
ผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ.2545 แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2546 และข้อ 5 ของระเบียบ
คณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหาร พ.ศ.2546 แก้ไข
เพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2547 และมติคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดเชียงใหม่ ครั้งที่
43/2552 เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ.2552 จึงประกาศให้มีการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเชียงใหม่
ดังนี้

1. วันเลือกตั้ง วันอาทิตย์ที่ 4 ตุลาคม 2552
2. ระยะเวลาสมัครรับเลือกตั้ง ตั้งแต่วันที่ 3 กันยายน 2552 – 7 กันยายน 2552 เวลา
08.30 น.-16.30 น.
3. สถานที่รับสมัคร ห้องประชุม 1 เทศบาลนครเชียงใหม่
4. จำนวนนายกเทศมนตรีนครเชียงใหม่ ที่จะมีการเลือกตั้งทั้งสิ้น 1 คน
5. การเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเชียงใหม่ ให้ถือเขตเทศบาลนครเชียงใหม่เป็นเขต
เลือกตั้ง
6. เขตเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเชียงใหม่ ได้แก่ เขตเทศบาลนครเชียงใหม่
7. หลักฐานการสมัครรับเลือกตั้ง ประกอบด้วย
 - 7.1 บัตรประจำตัวประชาชน หรือหลักฐานอื่นใดของทางราชการที่มีรูปถ่ายที่
สามารถแสดงตนได้ พร้อมสำเนาและรับรองสำเนาถูกต้อง จำนวน 1 ชุด
 - 7.2 สำเนาทะเบียนบ้านฉบับเจ้าบ้าน พร้อมสำเนาและรับรองสำเนาถูกต้อง จำนวน
1 ชุด
 - 7.3 ใบรับรองแพทย์จำนวน 1 ฉบับ
 - 7.4 ค่าธรรมเนียมการรับสมัครนายกเทศมนตรีนครเชียงใหม่ จำนวน 10,000 บาท
 - 7.5 รูปถ่ายหน้าตรงไม่สวมหมวก ขนาดกว้างประมาณ 8.5 เซนติเมตร ยาวประมาณ
13.5 เซนติเมตร จำนวน 450 รูป
 - 7.6 หลักฐานการศึกษา ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี หรือเทียบเท่า
 - 7.7 หลักฐานอื่นๆ เช่น เอกสารใบเปลี่ยนชื่อตัว หรือ ชื่อสกุล สูติบัตร

ผู้ใดมีคุณสมบัติ และไม่เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิในการสมัครรับเลือกตั้ง ตามที่
กฎหมายกำหนด ประสงค์จะสมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกเทศมนตรีนครเชียงใหม่ ให้ยื่นใบสมัคร
ด้วยตนเอง ตามวัน เวลา สถานที่ และหลักฐานการรับสมัครตามที่กำหนดใน ข้อ 2 ข้อ 3 และข้อ 7

นโยบายการ จัดการนับคะแนนการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเชียงใหม่

เน้นการคัดเลือกบุคลากรทุกฝ่ายต้องมีคุณภาพ เป็นกลาง การนับคะแนนต้องถูกต้อง แม่นยำ โปร่งใส พร้อมตรวจสอบได้ทุกขั้นตอน โดยมี ดร.เคน สันติธรรม ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเทศบาลนครเชียงใหม่ ได้กำหนดให้มีการนับคะแนนผลการเลือกตั้งที่สนามกีฬาเทศบาลนครเชียงใหม่ ณ โรงยิมเนเซียม 3 ครั้งนี้เทศบาลนครเชียงใหม่ได้มีนโยบายกำหนดหน่วยเลือกตั้งในองค์กร และคัดเลือกคณะกรรมการการนับคะแนนเลือกตั้ง โดยเลือกจากบุคลากรของเทศบาลนครเชียงใหม่ที่มีคุณภาพในการนับคะแนนรวมถึง ให้มีความถูกต้องแม่นยำ โปร่งใส เพื่อป้องกันการถูกร้องเรียนจากการนับคะแนน และการนับคะแนนในครั้งนี้ได้มีการขอกำลังทหารจากมณฑลทหารบกที่ 33 จำนวน 250 นาย และเจ้าหน้าที่ของเทศบาลนครเชียงใหม่อีก 100 คน รวมเป็น 350 คน มาช่วยนับคะแนน เทศบาลนครเชียงใหม่จัดบอร์ดเพื่อรองรับการนับคะแนน 70 บอร์ด คณะกรรมการการนับคะแนนประจำบอร์ดชุดละ 5 คน แบ่งเป็น ทหาร 3 คน และเจ้าหน้าที่เทศบาลนครเชียงใหม่ อีก 2 คน

คณะกรรมการนับคะแนนและเจ้าหน้าที่นับคะแนนเลือกตั้ง แบ่งหน้าที่ออกเป็น 6 ฝ่าย คือ

1. ฝ่ายตรวจรับหีบบัตรเลือกตั้งและเอกสาร
2. ฝ่ายนับจำนวนบัตรเลือกตั้ง
3. ฝ่ายรักษาหีบบัตรเลือกตั้ง
4. ฝ่ายรวมบัตรเลือกตั้ง
5. ฝ่ายนับบัตรเลือกตั้งเป็นคะแนน
6. ฝ่ายรวมคะแนน

โดยเทศบาลนครเชียงใหม่จัดคณะกรรมการเลือกตั้งทั้ง 6 ฝ่าย จำนวนฝ่ายละ 60 คน และฝ่ายรวมคะแนน เป็นเจ้าหน้าที่จากสำนักงานคลัง และกองวิชาการและแผนงาน ของเทศบาลนครเชียงใหม่ เนื่องจากเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ มีความแม่นยำ ในการรวมคะแนน และพร้อมให้มีการตรวจสอบผลการนับคะแนนได้ทุกขั้นตอน เพื่อให้การนับคะแนนไม่เกิดความผิดพลาด และเกิดการร้องเรียนต่อไป

พฤติกรรมการณ์รณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของไทย

แนวความคิดหรือทฤษฎีการสื่อสารในการเลือกตั้ง จะมีแนวความคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อชักชวน เพื่อให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งซึ่งเป็นผู้ส่งสารสามารถใช้ช่องทางการสื่อสารต่างๆ ที่สำคัญ ได้แก่ สื่อบุคคล สื่อสิ่งพิมพ์ และอิเล็กทรอนิกส์ ในการโน้มน้าวชักจูงใจให้ผู้ออกเสียงซึ่งเป็นผู้รับสาร ได้เกิดความรู้สึกเลื่อมใสศรัทธา หรือมีข้อมูลที่ต้องการเกี่ยวกับตัวผู้สมัครรับเลือกตั้ง โดยจะวิเคราะห์ลึกลงไปในรูปแบบการสื่อสารที่แบ่งตามลักษณะช่องทางการสื่อสาร 3 ประเภทใหญ่ๆ ข้างต้น ได้แก่ สื่อบุคคล สื่อสิ่งพิมพ์ และอิเล็กทรอนิกส์ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งโดยสื่อบุคคล

การสื่อสารในการเลือกตั้งโดยอาศัยสื่อบุคคล จะมีลักษณะการสื่อสารระหว่างบุคคล โดยตรงในลักษณะการพบปะเห็นหน้าค่าตากันโดยตรง ในประเทศไทยนับตั้งแต่ พ.ศ.2476 ซึ่งมีการเลือกตั้งครั้งแรกเป็นต้นมา รูปแบบการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งที่อาศัยลักษณะการสื่อสารแบบนี้ ได้แก่ การปราศรัยหาเสียงของผู้สมัคร การออกเยี่ยมเยียนชาวบ้าน และการใช้ห้วคณะแนวช่วยหาเสียง การปราศรัยของผู้สมัครสามารถจัดได้ในที่สาธารณะในเขตเลือกตั้งของตน จะมีลักษณะของ “การพูดหาเสียง” โดยผู้สมัครแต่ละคนหรือแต่ละพรรค พรรคการเมืองต่างๆ ของไทยจะนิยมใช้มากในการแนะนำตัวผู้สมัครอย่างเป็นทางการ โดยให้ผู้สมัครได้แนะนำตัวเองในเรื่องของประวัติ ผลงาน และแนวนโยบายของตนเองเป็นหลัก การปราศรัยถ้าจัดได้ดีจะมีผู้ฟังจำนวนมากเช่นกัน ถ้าเลือกจัดในสถานที่หรือชุมชนที่มีประชาชนเดินผ่านไปมาจำนวนมาก เช่นท้องสนามหลวง หรือสนามหญ้า ศาลากลางจังหวัด เป็นต้น

2. การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งโดยสื่อสิ่งพิมพ์

สื่อสิ่งพิมพ์ที่ได้รับการนำมารณรงค์หาเสียงเลือกตั้งในประเทศไทยที่พบเห็นกันอย่างแพร่หลาย ได้แก่ โปสเตอร์ภาพผู้สมัครพร้อมหมายเลข และใบปลิวแนะนำผู้สมัครและพรรคการเมือง นอกจากนี้ อาจมีการใช้จดหมายเปิดผนึกของบรรดาผู้สมัครส่งตรงไปยังผู้มีสิทธิภายในเขตเลือกตั้งอีกด้วย สำหรับโปสเตอร์หาเสียงนี้สมัยก่อนมักจะมีการพิมพ์กันด้วยวิธีง่ายๆ เช่น การแกะบล็อกและเรียงพิมพ์เพียงสีเดียว ตลอดจนมีขนาดเล็ก แต่ในปัจจุบันเมื่อมีการรณรงค์ในการหาเสียงมากขึ้น การพิมพ์โปสเตอร์ และใบปลิวหาเสียงจะพิมพ์ด้วยวิธีการทันสมัยแบบออฟเซต 4 สี ใช้กระดาษอย่างดีและมีขนาดใหญ่เพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและดึงดูดใจประชาชนให้มาสนับสนุนมากขึ้น อย่างไรก็ตามทำให้ค่าใช้จ่ายในการพิมพ์มากขึ้น ทำให้ผู้สมัครที่มีเงินค่าพิมพ์มากกว่าได้เปรียบผู้สมัครที่มีเงินค่าพิมพ์น้อยกว่า จุดเด่นหรือข้อดีของการใช้โปสเตอร์

และใบปลิวก็คือ แจกง่าย สะดวกในการเผยแพร่และประชาชนให้ความสนใจค่อนข้างสูง แต่ข้อด้อยก็คือต้นทุนในการผลิตแพงมากขึ้น

3. การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์

สำหรับสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ได้รับการนำมารณรงค์หาเสียงเลือกตั้งในประเทศไทยนั้น อาจกล่าวได้ว่าได้มีการเสนอแนวความคิดที่จะนำวิทยุ โทรทัศน์เข้ามาใช้เมื่อไม่นานมานี้เอง คือ ประมาณ พ.ศ.2522 จึงถือได้ว่าเริ่มใช้ได้ไม่มากนัก สื่อประเภทวิทยุไม่ว่าจะเป็นเขตเมืองหรือเขตชนบท จะพบว่า ผู้สมัครรับเลือกตั้งหลายรายใช้วิธีการว่าจ้างนักจัดรายการวิทยุต่างๆ หรือมีชื่อเสียงให้ช่วยออกอากาศเชียร์ฝ่ายตน และโจมตีฝ่ายตรงข้ามมากกว่าการใช้สปอรัต์โฆษณานโยบายหรือตัวผู้สมัคร ซึ่งน่าจะกระทำมากกว่า เนื่องจากนโยบายของสถานีวิทยุของไทย ซึ่งเป็นของทางราชการทั้งหมด อนุญาตให้นำเวลาออกอากาศได้มากนัก และการซื้อเวลาออกอากาศมีราคาแพงมาก ผู้สมัครจึงใช้วิธีจ้างวานนักจัดรายการวิทยุให้ช่วยหาเสียงแทรกในรายการบันเทิงต่างๆ ไปมากกว่า

ส่วนสื่อประเภทโทรทัศน์นั้น อาจกล่าวได้ว่าเริ่มนำมาใช้อย่างจริงจัง โดยเปิดโอกาสให้ผู้สมัครมาหาเสียงได้โดยตรงนั้น เมื่อคราวการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2528 ทั้งนี้ โดยการให้เวลาแก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งคนละ 30 นาที ออกอากาศเผยแพร่แต่จะต้องอาศัยการบันทึกเทปโทรทัศน์ก่อน เพื่อป้องกันการใช้ถ้อยคำที่ไม่สุภาพและโจมตีบุคคลอื่น ในลักษณะหมิ่นประมาท จุดเด่นของการใช้สื่อโทรทัศน์ก็คือเข้าถึงผู้ชมวงกว้างได้ สะดวกในการรับชมและเชื่อถือมากกว่าวิทยุ เพราะผู้ชมสามารถมองเห็นและรับฟังได้พร้อมกัน จุดด้อยคือการซื้อเวลาใช้ราคาแพงมากนั่นเอง

เห็นได้ว่าจากแนวคิดในการหาเสียงเลือกตั้งตามกฎหมายเลือกตั้งท้องถิ่นของคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) นั้นสามารถที่จะนำมาเป็นกรอบในการพิจารณาแนวทางในการหาเสียง หรือกลยุทธ์ต่างๆ ในการหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกเทศมนตรีเทศบาลนครเชียงใหม่ได้ เนื่องด้วยแนวคิดนี้เป็นเสมือนกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติตามกฎหมายเลือกตั้งที่ว่าด้วยสิ่งไหนที่ผู้สมัครและทีมผู้สมัครสามารถทำได้ และทำไม่ได้ และเมื่อมีการศึกษากลยุทธ์ในการหาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัครนายกฯ เสร็จสิ้นแล้ว แนวคิดในการหาเสียงเลือกตั้งตามกฎหมายเลือกตั้งท้องถิ่นของคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) จะเป็นแนวทางพิจารณาที่สำคัญว่า ผู้สมัครท่านใดทำผิดกฎหมายเลือกตั้งหรือไม่ แนวคิดนี้จะได้รับการสนับสนุนหรือคัดค้านมากน้อยเพียงใดนั่นเอง

ผลของการศึกษาถึงกลยุทธ์ที่ทำให้ผู้สมัครท่านหนึ่งท่านใดได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง ก็จะต้องมีการนำแนวคิดนี้มาพิจารณาถึงกรอบกติกาการเลือกตั้งประกอบด้วยนั่นเอง

2.1.4 แนวคิดตัวแบบผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ (Patron-Client Structure)

จากการศึกษาบทบาทของหัวคะแนนในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะพบว่า โครงสร้างทางการเมืองไทย โดยเฉพาะประเด็นของพฤติกรรมหรือการกระทำ บทบาทของคนในสังคม โดยเฉพาะบทบาทของหัวคะแนน ซึ่งเป็นผู้นำท้องถิ่นจะมีลักษณะบทบาทเป็นผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ (Patron-Client Structure) ซึ่งแนวความคิดนี้มีความเห็นว่าสังคมที่กำลังพัฒนาบางแห่งนั้นความสัมพันธ์ของบุคคลไม่ใช่อยู่ที่กลุ่มและการรวมกลุ่ม หากขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์เฉพาะตัวระหว่างบุคคลทั้งสองคน ซึ่งไม่มีลักษณะของกลุ่มในความหมายที่แท้จริง การศึกษาแนวคิดนี้จะได้นำมาใช้เป็นตัวแบบในการศึกษาระบบการเมือง และความสัมพันธ์ทางการเมืองในสังคมที่กำลังพัฒนา ซึ่งเป็นสังคมที่มีความแตกต่างอย่างมากในด้านสถานะทางสังคม ความมั่นคงและอำนาจ

แนวความคิดผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ (Patron-Client Model) นั้นเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลระหว่างคนสองฝ่ายที่เรียกว่า Dyad (Carl Lande, 1966: p.141) ซึ่งต่างช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียม ซึ่งหมายความว่า ผู้อุปถัมภ์จะอยู่ในฐานะที่สูงกว่าในเชิงสัมพันธ์ และผู้รับอุปถัมภ์จะอยู่ในฐานะที่ต่ำกว่า ความสัมพันธ์ทั้งสองฝ่ายอาจเป็นไปได้ตั้งแต่เชิงเศรษฐกิจ การช่วยเหลือต่างๆ ตลอดจนถึงให้ความคุ้มครอง และที่สำคัญคือ ความสัมพันธ์แบบนี้อยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นหลักซึ่งแต่ละฝ่ายในสังคมจะมีอิสระที่จะเลือกผู้อุปถัมภ์ หรือผู้อุปถัมภ์เลือกผู้รับอุปถัมภ์ และยังมิอิสระในการกำหนดจำนวนบุคคลที่มีความสัมพันธ์ด้วย และความสัมพันธ์นี้อาจสิ้นสุดลงเมื่อไหร่ก็ได้ หากมีการตอบแทนที่แต่ละฝ่ายไม่คุ้มค่าที่เขาจะเป็นผู้อุปถัมภ์หรือผู้รับอุปถัมภ์ ผู้ใดอุปถัมภ์อาจผลไปหาผู้อุปถัมภ์คนใหม่ และผู้อุปถัมภ์ก็เลิกให้ผลประโยชน์แก่ผู้รับอุปถัมภ์

ลักษณะพิเศษของความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์-ผู้รับอุปถัมภ์

การใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินร่วมกัน โดยแต่ละคนต่างช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งทรัพย์สินอาจเป็นของบุคคลเดียวหรืออยู่ในรูปการควบคุมของบุคคลเดียว

ความสัมพันธ์ดังกล่าว การใช้ประโยชน์พิเศษต่อบางคนไม่เท่าเทียมกันอยู่ในลักษณะความสัมพันธ์อยู่ที่ความใกล้ชิด

ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีลักษณะเปราะบาง ขึ้นอยู่กับตัวบุคคล ดังนั้นเสถียรภาพของความสัมพันธ์จะอยู่ที่การต่อเนื่องของการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ต่อกันของตัวบุคคล

การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์เฉพาะเจาะจงกันเป็นส่วนตัวและเป็นสิ่งแลกเปลี่ยนเฉพาะส่วนตัวโดยตรงเท่านั้น

จากความสัมพันธ์แบบนี้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางการเมือง และมีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากโครงสร้างทางการเมืองแบบกลุ่ม ดังนี้

ระบบนี้ขึ้นอยู่กับตัวผู้อุปถัมภ์หรือผู้นำท้องถิ่นเพียงคนเดียว

การก่อตัวและโครงสร้างของระบบผู้นำ (ผู้อุปถัมภ์) เป็นจุดศูนย์กลางและผู้นำเป็นคนที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์

ความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นความสัมพันธ์ในทางดี ความรู้สึกร่วมกันระหว่างผู้รับอุปถัมภ์ซึ่งต่างถือว่ามีผู้อุปถัมภ์คนเดียวกัน

วัตถุประสงค์ที่ผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์คงความสัมพันธ์ไว้ต่อกัน ได้แก่ การแสวงหาผลประโยชน์ของแต่ละฝ่าย

ผลประโยชน์ที่แต่ละฝ่ายแสวงหา ผันแปรไปตามความแตกต่างทางฐานะ เช่น ผู้อุปถัมภ์ต้องการอำนาจและชื่อเสียง เกียรติยศ ส่วนลูกน้องต้องการเงินและคุ้มครอง

สายใยแห่งความสัมพันธ์ขึ้นอยู่กับตัวบุคคล เสถียรภาพของความสัมพันธ์จะอยู่ที่การต่อเนื่องของการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ ความสัมพันธ์ดังกล่าวอาจสิ้นสุดเมื่อการตอบแทนผลประโยชน์ไม่ได้รับตามคาดหวัง

ความสัมพันธ์รูปแบบนี้ขึ้นอยู่กับความมั่งคั่ง และอำนาจของผู้อุปถัมภ์ว่าผู้อุปถัมภ์สามารถควบคุมผลประโยชน์และการแบ่งสรรผลประโยชน์นั้น

ความสัมพันธ์รูปแบบนี้ประกอบไปด้วยการมีผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์มากมายหลายชั้น ตั้งแต่อยู่ใกล้ชิดผู้อุปถัมภ์มากที่สุด ไปจนถึงผู้รู้สึกคุ้นเคยกันเพียงเล็กน้อย ความสัมพันธ์ดังกล่าวต้องมีการพบปะติดต่อกันอย่างใกล้ชิด

อकिन, Р. П. พัฒน์ มอการรวมกลุ่มทางการเมืองและลักษณะทางโครงสร้างแบบผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ โดยแยกประเด็นดังนี้ (กนก วงศ์ตระหง่าน, 2530: 6-20)

1. โครงสร้างทางสังคมไทย เป็นรูปแบบของการอุปถัมภ์เน้นความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นจุดสำคัญ นั่นคือ ความใกล้ชิดและเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน ผู้อุปถัมภ์จะอยู่ในฐานะที่สูง

กว่าผู้ใ้อุปถัมภ์ในเชิงสัมพันธ์ คุณสมบัติผู้อุปถัมภ์ตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณสมบัติส่วนตัวของบุคคล ดังนั้น จึงมีการให้ความสำคัญกับผู้นำกลุ่มมาก

2. คุณค่าทางสังคมของคนไทย ตั้งอยู่บนคุณค่าความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นหลัก ดังนั้น ผู้อุปถัมภ์จึงมีคุณสมบัติเป็นไปตามความคาดหวังของผู้รับอุปถัมภ์ เช่น การให้ความช่วยเหลือ ความเป็นลูกพี่ เพื่อนที่ดี นักเลง ความเกรงใจ บุญคุณ ความเคารพอาวุโส และความใกล้ชิด จึงเป็นคุณค่าที่จะนำมาพิจารณาในลักษณะการเมืองไทย

ในโครงสร้างทางสังคมของไทยนั้น ความสัมพันธ์ของคนไทยในยุคปัจจุบันมิได้มีลักษณะความเป็นไทยที่แตกต่างไปจากอดีตที่ผ่านมา ความสัมพันธ์ต่างระดับ และเป็นความสัมพันธ์ส่วนตัวจะปรากฏอยู่ในทุกระดับของสังคมไทย ความสัมพันธ์รูปแบบของการอุปถัมภ์เป็นโครงข่ายของการติดต่อสัมพันธ์ ซึ่งแผ่แทรกไปในทุกสัดส่วนของสังคม และทำหน้าที่ประสานสังคมเข้าด้วยกัน และก่อให้เกิดสร้างความเป็นปึกแผ่นและทำให้มีความขัดแย้งน้อยมากในสังคมไทย

จากการศึกษาของ Hanks พบว่า พุทธศาสนามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางการเมือง และจัดลำดับขั้นของสังคมไทยมาก (Lucien M.Hanks, 1962: 1247) ความเชื่อทางศาสนามีอิทธิพลต่อเรื่องสถานะและบทบาทในกระบวนการทางสังคมและการเมืองไทย ทั้งนี้ คนไทยส่วนใหญ่เห็นว่าการเมืองเป็นเรื่องของ “ดวงชะตา” อำนาจกำหนดจากคุณธรรมและความดี คุณธรรมของสิ่งต่างๆ ในสภาพความเป็นจริงตามธรรมชาติเป็นเครื่องกำหนดสถานะทุกสิ่งในจักรวาล คุณธรรม คือ ความดีที่มีอยู่ในสรรพสิ่งทั้งหลาย ขนาดความดีเป็นผลมาจากกรรม และจักรวาลก็อยู่ภายใต้กฎแห่งกรรม สถานะของบุคคลหนึ่งเป็นผลกรรมของตนเอง ดังนั้นทุกคนต้องรับผิดชอบต่อผลกรรมของตนเอง ในสังคม สถานะของบุคคลหนึ่งอาจวัดได้โดยขนาดที่ว่าเขาต้องขึ้นอยู่กับอำนาจของผู้อื่นเพียงใด และในการเมืองไทยถือว่าคุณธรรมและอำนาจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ใครมีอำนาจย่อมเป็นคนดี และเหมาะสมที่จะมีอำนาจ ใครได้อำนาจมากย่อมเป็นคนดี และเหมาะสมที่จะมีโชคลาภ ดังนั้น ค่านิยมจึงเกิดขึ้น หากผู้ใดประพฤติชอบก็จะนำไปสู่ความก้าวหน้าทางฐานะ ฐานะที่จะนำไปสู่อำนาจและหน้าที่ และแต่ละอย่างย่อมมีคุณธรรมกำกับอยู่ด้วย ผู้มีฐานะในแต่ละชั้นมีความโน้มเอียงที่จะมีความรับผิดชอบ และความประพฤติที่เหมาะสม

ปัจจัยที่คนไทยยึดมั่นในคำสอนของศาสนาพุทธ คนทั่วไปสามารถแสวงหาความมั่งคั่งได้ เมื่อมั่งคั่งแล้วก็มุ่งการทำบุญเพื่อสร้างสมบุญ ดังนั้น จึงก่อให้เกิดผู้มีบุญมากย่อมมีอำนาจและอิทธิพลมาก การมีสถานภาพหรือฐานะที่เหนือกว่าย่อมสามารถชักจูงให้คนมีความเชื่อว่า ผู้ที่มี

อำนาจทางการเมือง คือ ผู้ที่สั่งสมบุญใช้มากกว่าคนอื่น ดังนั้น “บุญ” จึงเป็นเรื่องบอกฐานะของคนในสังคม และโอกาสที่ก้าวหน้าสูงขึ้นไปในสังคม และบุคคลจะเคลื่อนย้ายบทบาทของตนไปตามตำแหน่งต่างๆ ที่สังคมกำหนดไว้ (Lucien M.hanks, 1962:111) สถานะของบุคคลผู้มีบุญน้อยย่อมพึ่งพาและขอความช่วยเหลือจากผู้มีบุญมาก การให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆของผู้มีฐานะดี (ครอบครัวหรือพรรคพวกมากในสังคม) ก็ถือเป็นการทำบุญและสะสมบุญ สภาพดังกล่าวก่อให้เกิด “กลุ่มบริวาร” หรือการสู่ตัวแบบระบบอุปถัมภ์ในที่สุดการแสวงหาผู้อุปถัมภ์ และผู้ใต้อุปถัมภ์จะดำเนินต่อเนื่องอย่างไม่รู้จบ และกลายเป็นสถาบันที่มีเสถียรภาพ แต่ขณะเดียวกันบทบาทรูปแบบนี้ก็ไม่เคยเปลี่ยนแปลงเป็นพฤติกรรมในลักษณะใหม่ที่ผิดแผกไปจากเดิม

จากสภาพดังกล่าวก่อให้เกิดความสำนึกของคนไทยเกี่ยวกับความสัมพันธ์รูปแบบอุปถัมภ์ในกระบวนการทางการเมือง (Clack D.Neher, 1977: 479) ซึ่ง Neher เคยวิจัยในภาคเหนือของไทย โดยแสดงความเห็นว่า ความสัมพันธ์แบบเจ้านายกับลูกน้องเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในการเมืองไทย ร้อยละ 84 ของผู้ถูกสัมภาษณ์ยอมรับว่าความสัมพันธ์ส่วนตัวสำคัญกว่าความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการอื่นที่จะทำงานสำคัญอย่างใดอย่างหนึ่ง ร้อยละ 78 เห็นด้วยว่า ถ้าผู้ต่ำกว่าช่วยเหลือเจ้านายเขาแล้วก็เป็นเรื่องจำเป็นที่เจ้านายต้องให้การตอบแทนในรูปแบบหนึ่ง ข้าราชการบางคนถือราชฎ์บังหลวง เพื่อให้รางวัลกับลูกน้องของตน เมื่อใครคนหนึ่งได้เป็นใหญ่เหนือคนอื่น เขามักจะใช้ฐานะนั้นของเขาเพื่อประโยชน์ให้กับตนเองและนับว่าสำคัญมากที่จะต้องมอบรางวัลให้ลูกน้อง ถ้าต้องการให้ลูกน้องซื่อสัตย์และจงรักภักดี

การดำเนินบทบาทของผู้อุปถัมภ์ต่อผู้รับการอุปถัมภ์ เพื่อรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างทั้งสองฝ่าย และอยู่ไปตามความคาดหวังของแต่ละฝ่าย ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ในรูปแบบที่มีอิสระและเปราะบางอาจสิ้นสุดเมื่อใดก็ได้ หากการตอบแทนที่แต่ละฝ่ายไม่ได้รับความคาดหวัง ผู้อุปถัมภ์ต้องดำเนินบทบาทให้เป็นที่ไปตามความคาดหวังและความต้องการของผู้รับการอุปถัมภ์ ดังที่ Herbert Phillips และ David Wilson ยืนยันว่าชาวนาไทยมองรัฐบาลของเขาเป็นเหมือนแหล่งความหวังใจ เมตตากฤษฎา (Fred.W.Riggs, 1966: 324)

การแสดงบทบาทของผู้อุปถัมภ์ตามความเห็นของ Rubin (Herbert J.Rubin, 1966: 33) สามารถแสดงออกในบทบาทการให้กำลังใจ และสนับสนุนทางจิตวิทยาดังต่อไปนี้

1. เมตตาและกรุณา คือ ความเห็นอกเห็นใจ ความสงสาร สนับสนุนให้ผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์อยู่ดีกินดี มีความสงสารเห็นใจต่อผู้น้อย การให้ความช่วยเหลือผู้อยู่ใต้การบังคับบัญชาเวลาประสบความทุกข์ยากให้ความช่วยเหลือ ความอนุเคราะห์ ผู้อุปถัมภ์ต้องมีความอ่อนปรนให้ความช่วยเหลือ

และเป็นผู้ใจบุญ ดังนั้นบทบาทของหัวหน้าในท้องถิ่นอาจต้องดูแลความเดือดร้อนของเพื่อนบ้านที่อาจขอความเห็นใจ ผู้อุปถัมภ์ต้องมีภาระผูกพันในการต้องช่วยเหลือผู้ใต้อุปถัมภ์

2. กำลังใจ กำลังใจเป็นความตั้งใจ และขวัญสำหรับประชาชน โดยอาจเป็นลักษณะของการออกไปพบปะหรือเยี่ยมเยียน ร่วมประชุม เช่น ประชุมฌาปนกิจศพหมู่บ้าน ตำบล กำลังใจจะเป็นอำนาจหรือพลังทำให้คนมีความเชื่อมั่นในตนเอง ความรู้สึกของผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์มีความรู้สึกถึงคุณค่าของตนเอง จะต้องเกิดขึ้นโดยมีสถานะอยู่ในระดับสูง การกระทำที่ก่อให้เกิดเป็นกำลังใจแก่ผู้รับการอุปถัมภ์ ได้แก่

- (1) ความช่วยเหลือทางปฏิบัติ
- (2) คำชมเชย
- (3) หลีกเลี่ยงการกระทำไม่ถูกต้อง
- (4) การปกป้องจากสิ่งที่ไม่ดี
- (5) ปรากฏตัวในเวลาที่เหมาะสม

3. ความเกรง เป็นความรู้สึกยำเกรง สุภาพอ่อนน้อมและถ่อมตน ความเกรงเป็นสิ่งที่ป้องกันการเรียกร้องขอความเมตตาอย่างไม่มีที่สิ้นสุดของผู้ใต้อุปถัมภ์เป็นสิ่งที่สามารถจัดระเบียบกลุ่มคนโดยไม่ต้องอาศัยวิธีบังคับ ความเกรงนี้จะใช้ใน 2 ลักษณะ คือ

3.1 ลักษณะความเกรงหรือความกลัวเป็นลักษณะสุภาพอ่อนน้อมที่ผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์พยายามเอาใจผู้อุปถัมภ์เพื่อแสดงความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด

3.2 ความรู้สึกที่เกิดที่ก่อกำเนิดจากการที่ไม่สามารถตอบสนองความพอใจหรือความดี

ในความเห็นของ อคิน ริฟฟิ้น (กนก วงศ์ตระหง่าน, 2530: 19) ผู้อุปถัมภ์ต้องดำเนินบทบาทต่อผู้ใต้อุปถัมภ์ดังนี้ เป็นคุณสมบัติส่วนตัวและตั้งอยู่บนรากฐานของความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีต่อกัน ผู้อุปถัมภ์ต้องสามารถให้ความช่วยเหลือและคุ้มครองได้ ยืนเคียงบ่าเคียงไหล่เวลาที่มีภัยความทุกข์ผิดไม่ใช่สิ่งสำคัญสำหรับพวกตนเอง เป็นหัวใจ ไม่ยอมให้ใครมาลบลู่ ลูบคมเข้มแข็งไม่แพ้ใคร ใจกว้าง กล้าได้กล้าเสีย มีเพื่อนฝูงมาก ดังนั้นผู้อุปถัมภ์ต้องมีคุณค่าและความหมายของ “ลูกพี่” “น้ากเลง” “เพื่อนที่ดี” ซึ่งสิ่งเหล่านี้มาจากความสัมพันธ์ส่วนตัวสิ่งที่มาของความสัมพันธ์ส่วนตัว คือ ความใกล้ชิด โดยอาจเป็นวิธีโดยการไปมาหาสู่กันอย่างสม่ำเสมอ การเป็นเพื่อนร่วมงาน เพื่อนนักเรียนหรือเพื่อนร่วมกลุ่มจนถึงการเป็นญาติพี่น้อง

ดังนั้น บทบาทของหัวหน้าจะดำเนินบทบาทการเป็นผู้อุปถัมภ์ และการเป็นตัวประสานงานระหว่างหน่วยงานทางราชการ และประชาชนหรือให้ความช่วยเหลือติดต่อประสานในเรื่องที่ประชาชนหรือผู้รับอุปถัมภ์ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ในประเด็นทางการเมืองนั้นคืออำนาจ

และการจัดสรรผลประโยชน์ ดังนั้น ผู้อุปถัมภ์จะต้องมีอำนาจและความสามารถ และความพร้อมที่จะจัดการให้เป็นไปตามที่ผู้มีอำนาจต้องการ ผู้อุปถัมภ์สามารถที่จะจัดการกับปัญหาต่างๆ ตั้งแต่ความเดือดร้อน ความขัดแย้ง ตลอดจนคุ้มครองแก่ผู้ได้อุปถัมภ์ และที่มาของอำนาจมาจากความสัมพันธ์ส่วนตัวที่เกิดจากความใกล้ชิด ตลอดจนคุณสมบัติส่วนตัวของหัวหน้าคณะ (เพิ่มพงษ์ เชาวลิต และ ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี, 2501: 27-35)

จากผลการพัฒนาประเทศไปสู่ภาวะความทันสมัย การขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม โครงสร้างทางการเมืองและสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น การได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองกลายเป็นเรื่องที่ต้องใช้เงินทองมากขึ้น ในทางกลับกันก็พบว่า งานธุรกิจต้องอาศัยอิทธิพลทางการเมืองเช่นกัน ดังนั้น ธุรกิจท้องถิ่นที่มั่งคั่งต้องการเข้าไปมีอิทธิพลทางการเมือง และเข้าไปมีความสัมพันธ์ส่วนตัวที่ใกล้ชิดกับศูนย์อำนาจที่สำคัญในท้องถิ่น นั่นคือ สภาตำบล สภาจังหวัด นักธุรกิจหรือผู้นำท้องถิ่นจะเข้ามามีตำแหน่ง เข้ามามีบทบาท ซึ่งเป็นตำแหน่งที่มีเกียรติและเปิดโอกาสให้ผู้นำท้องถิ่นเหล่านี้ได้รื้อเรียนเรื่องทุกข์ร้อนของประชาชนไปแจ้งต่อฝ่ายข้าราชการได้ทราบ ดังนั้น การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ผู้นำท้องถิ่นเหล่านี้จึงมีบทบาทเป็นหัวหน้าคณะ ก่อให้ส่งเสริมและตอกย้ำ หนทางบทบาทของผู้อุปถัมภ์ในระดับท้องถิ่นให้เด่นชัดขึ้น ระบบหัวหน้าคณะในท้องถิ่นจึงเป็นผลตามมาในระบบการเลือกตั้งปัจจุบัน

จากโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป เงินตราเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีพ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ จึงมีเรื่องเงินเข้ามาเกี่ยวข้องและเป็นปัจจัยที่สำคัญทำให้ความสัมพันธ์มีลักษณะใกล้ชิดขึ้น การใช้เงินและบริจาคเงินจึงส่งผลต่อ “ความดีคุณธรรม” คุณสมบัติของผู้มั่งคั่งและมีทรัพย์สินมากจึงมีแนวโน้มที่จะเป็นผู้อุปถัมภ์มากขึ้นในภาวะสังคมการเมืองปัจจุบัน การตอบแทน ช่วยเหลือซึ่งกัน โดยการให้เงินทองจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้อุปถัมภ์เหล่านี้จะทวงบุญคุณ โดยขอให้เลือกผู้สมัคร ส.ส. ที่ตนสนับสนุนหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งร้องขอให้ช่วยเหลือให้ได้รับเลือกเป็นผู้แทนของประชาชน (ส.ส.) ซึ่งผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์จึงต้องเลือกบุคคลที่ใกล้ชิดกับตน และสามารถตอบแทนเป็นไปตามความคาดหวังของหัวหน้าคณะมากที่สุด

ดังนั้น โดยสรุปแล้ว วิธีการที่จะแสดงบทบาทการเป็นผู้อุปถัมภ์ ดังนี้

1. ใช้ปัจจัยที่เป็นวัตถุประสงค์ของ เช่น การให้เงินทอง หรือวัตถุประสงค์ของอื่น ช่วยเหลืออนุเคราะห์ผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์
2. ดำเนินวิธีการที่ส่งผลในทางจิตวิทยา เช่น ความมีเมตตากรุณา การให้กำลังใจว่าผู้อุปถัมภ์สามารถคุ้มครองและเป็นที่พักพิง และยึดเหนี่ยวได้ในทางจิตใจต่อผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์

ซึ่งวิธีการทั้งสองนี้หากผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ได้รับการตอบสนองทางคุณค่า หรือเป็นไปตามความคาดหวังแล้ว ความสัมพันธ์ในรูปแบบผู้อุปถัมภ์ก็จะยั่งยืนนานตลอดไป จนก่อให้เกิดความภักดีและการยึดตัวบุคคลเป็นสรณะตลอดไป และความสัมพันธ์ดังกล่าวจึงเป็นที่มาของอำนาจทางการเมืองในระบบอุปถัมภ์ และมีอิทธิพลในสังคมไทยต่อไปในอนาคต ดังแสดงในกรอบความคิดเพื่อการวิจัย

ผู้ศึกษาเห็นว่าวัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทยตลอดเวลาที่ผ่านมา ซึ่งคนไทยเกี่ยวข้องกับระบบอุปถัมภ์มาโดยตลอด ด้วยสภาพปัญหาเรื่องความเป็นอยู่ของคนไทย ซึ่งตั้งแต่ในอดีตที่ผ่านมาในเรื่องของระบบศักดินา ระบบไพร่ ทาส การยอมรับในตัวผู้ปกครอง ยอมรับในบุคคลที่มีศักดิ์สูงกว่าตนเองรวมถึงความเชื่อทางศาสนาในเรื่องของบุญกรรม ความเชื่อที่ว่าต้องอยู่ภายใต้และเชื่อฟังผู้ปกครอง เพราะทำบุญมาน้อยกว่าทำให้ต้องยอมรับฟัง ยอมรับปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ปกครองเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมทางการเมือง ส่งผ่านมาถึงวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยมาจวบจนปัจจุบัน ประกอบกับพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่ผ่านมา คนไทยเกี่ยวข้องกับระบบอุปถัมภ์มาโดยตลอด ด้วยสภาพปัญหาเรื่องความเป็นอยู่ของคนไทย อีกทั้งเรื่องของความเชื่อและวัฒนธรรมทางการเมืองที่ส่งผ่านตั้งแต่สมัยอดีตมาจนถึงรุ่นปัจจุบันทำให้ในการเลือกตั้งทั้งในระดับชาติ และในระดับท้องถิ่น ซึ่งก็หนีไม่พ้นระบบอุปถัมภ์ การยอมรับเชื่อฟังในตัวบุคคลหรือพรรคการเมืองที่คอยให้การอุปถัมภ์ช่วยเหลือตนเอง ครอบครัว และชุมชน โดยการแลกมาซึ่งคะแนนเสียงในการเลือกตั้งให้กับผู้ที่มีบุญคุณ หรือคอยให้การช่วยเหลือเป็นการตอบแทน และในงานวิจัยนี้หวัหระเนนของผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกเทศมนตรีเทศบาลนครเชียงใหม่เป็นบุคคลที่เป็นตัวแปรที่สำคัญต่อคะแนนเสียงของประชาชนเขตเทศบาล ดังนั้น การศึกษากลยุทธ์ในการหาเสียงของผู้สมัครนายกฯ นั้น แนวคิดตัวแบบผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ (Patron-Client Structure) นั้น ผู้ศึกษาจึงนำมาวิเคราะห์ประกอบเป็นแนวทางการศึกษาว่าผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ นั้นส่งผลต่อชัยชนะของการเลือกตั้งของผู้สมัครนายกฯ หรือไม่มากนักน้อยเพียงใด อันเนื่องมาจากว่านอกจากการแข่งขันกันทางด้านนโยบาย และกลยุทธ์ต่างๆ ของผู้สมัครนายกฯ แล้วนั้น ความสัมพันธ์โดยส่วนตัวของผู้สมัคร รวมถึงหวัหระเนนของผู้สมัครที่มีความอุปถัมภ์ช่วยเหลือกันทั้งทางตรงและทางอ้อมก็ถือเป็นความสัมพันธ์ที่เกื้อกูล และเป็นปัจจัยองค์ประกอบที่สำคัญต่อคะแนนเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งแต่ละคนด้วย

2.1.5 แนวคิดพฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลาง

ชนชั้นกลาง

ในการแบ่งชนชั้นในสังคมนั้น (อรอำไพ โอสิริ, 2541, หน้า 10-11) บางครั้งบุคคลใดบุคคลหนึ่งอาจมีคุณสมบัติ หรือมีปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดในลักษณะที่ขัดแย้งกัน เช่นอาจมีรายได้สูง แต่อาจมีการศึกษาต่ำ เช่น นักธุรกิจที่อยู่ในตำแหน่งผู้บริหารแต่จบการศึกษาเพียงชั้นมัธยม เป็นต้น ด้วยเหตุดังกล่าวนี้เองความไม่แน่นอนจึงย่อมเกิดขึ้น ชั้นต่างๆ จะอยู่ในสถานะที่ไม่สามารถแยกกันเด็ดขาดสำหรับชนชั้นต่างๆ ของสังคมมีผู้ที่ศึกษามากที่สุดและอย่างต่อเนื่อง คือในสหรัฐอเมริกา ได้แบ่งลักษณะที่สำคัญต่างๆออกเป็น 6 ชั้นดังนี้

1. ชั้นของสังคมชั้นสูงส่วนบน
2. ชั้นของสังคมชั้นสูงส่วนล่าง
3. ชั้นของสังคมชั้นกลางส่วนบน
4. ชั้นของสังคมชั้นกลางส่วนล่าง
5. ชั้นของสังคมชั้นล่างส่วนบน
6. ชั้นของสังคมชั้นล่างส่วนล่าง

การใช้เทคนิคการแบ่งชั้นทางสังคมสามารถทำได้ คือการวัดความต้องการ รสนิยม ค่านิยม ทักษะคิด แบบแผนของการดำเนินชีวิต อำนาจการซื้อ และอื่นๆ ที่เหมือนกันด้วยเหตุผลสนับสนุนที่ว่า

ก) ชั้นต่างๆ ในสังคมมีลักษณะเป็นการแบ่งกลุ่มในลักษณะที่คนที่เหมือนกันจะอยู่ด้วยกัน

ข) ชั้นต่างๆ ในสังคมเป็นสิ่งที่สามารถกำหนดเป็นจำนวนได้

ค) ชั้นต่างๆ ในสังคมมักจะสามารรถสังเกตเห็นได้ทันทีตามเกณฑ์ทางภูมิศาสตร์

การพิจารณาว่าใครบ้างที่ควรจะอยู่ชั้นกลางมักจะดูจากอาชีพของเขา เป็นผู้ประกอบการอาชีพมีรายได้ประจำ พฤติกรรมในการบริโภคจะอยู่กับเงินเดือนของพ่อบ้าน และจะใช้จ่ายใช้สอยตามเกณฑ์ของเงินเดือน การศึกษาเป็นค่านิยมที่สำคัญสำหรับครอบครัวในชนชั้นนี้ กลุ่มนี้ มักเป็นกลุ่มที่ได้รับการศึกษาสูงเป็นพวกที่มีปริญญา และถือว่าการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญในการประกอบอาชีพการงานต่างๆ พวกนี้มักจะพยายามมีบ้านเป็นของตนเอง ชอบซื้อของดีแต่ราคาถูก ส่วนมากจะซื้อของสำเร็จรูปมากกว่าสั่งทำ การมีบ้าน มีรถยนต์ใช้หรือการมีอุปกรณ์สื่อสาร มักจะเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงความสำเร็จ และความสามารถ

การแบ่งลักษณะทางชนชั้นดังกล่าวเป็นลักษณะของการแบ่งชนชั้นในประเทศที่เจริญแล้ว เช่นสหรัฐอเมริกา แต่สำหรับสังคมในประเทศไทยในสภาพการณ์ที่การแจกแจงรายได้ยังไม่ยุติธรรม การพัฒนาการศึกษาหรือการส่งเสริมอาชีพที่ไม่สมบูรณ์เต็มที่ ตามแบบประเทศที่ยังไม่สามารถยกระดับความเป็นอยู่ของคนส่วนใหญ่ให้ดีขึ้น การแบ่งชั้นทางสังคมของไทยจึงอาจไม่ไปในทางเดียวกัน หากจะเป็นไปในรูปชนชั้นกลางที่มีขนาดใหญ่พอสมควรซึ่งวัดได้จากดัชนีการอุปโภคบริโภค

Edward Bernstein (อ้างใน ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2539, หน้า 286) นักคิดชาวเยอรมันเจ้าของลัทธิเปิร์นสไตน์ เขียนหนังสือ Social Democracy ได้ยกสถิติของประเทศต่างๆ ในยุโรป เช่น เยอรมัน และอังกฤษ ว่าทรัพย์สินของบริษัทใหญ่ๆ เป็นของผู้ถือหุ้นหลายร้อยหลายพันคน มีใช้นายทุนคนใดคนหนึ่ง จำนวนผู้มั่งคั่งเพิ่มขึ้นมีไหลลดลง คนชั้นกลางที่ทำงานและมีหุ้นด้วยมีมากขึ้น มีเชื่อว่าสังคมจะแตกแยกเป็นสองชนชั้น คือ คนทำงานจำนวนมากและนายทุนไม่กี่คน ตรงกันข้ามคนงานมีฐานะดีขึ้นพร้อมกับความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ Bernstein เชื่อว่าวิกฤตการณ์จะเกิดขึ้นน้อยลงเรื่อยๆ และการขยายตัวของชนชั้นกลางจะเป็นปัจจัยที่รักษาเสถียรภาพของสังคมไว้ได้ และยังเชื่ออีกว่าชนชั้นกลางใหม่นี้จะเป็นพวกแรงงานเพราะในแง่เศรษฐกิจแล้วรายได้ของบุคคลสองพวกนี้ไม่ต่างกันมากนัก

ชนชั้นกลางประกอบด้วยกลุ่มคนหลายอาชีพหลายกลุ่ม ซึ่งมีความหลากหลายอย่างมาก และในความหลากหลายนี้มีแนวโน้มว่า กลุ่มหนึ่งจะมีสถานภาพทางเศรษฐกิจสูง และอีกกลุ่มหนึ่งจะมีสถานภาพต่ำ แต่ชนชั้นกลางส่วนนี้ก็ยังเป็นชนชั้นกลางอยู่ตลอดเวลา คือ มีจิตสำนึกแตกต่างกับชนชั้นกรรมาชีพ

ในการวิเคราะห์ชนชั้นกลางในสังคมไทย เราควรจะต้องมองเรื่องการก่อตัวและการรวมตัวของชนชั้นกลาง ในเชิงประวัติศาสตร์พัฒนาการ

1. ชนชั้นกลางมีความหลากหลาย เราจึงต้องมองไปที่กลุ่มชนทางสังคมที่เป็นจริง คือ กลุ่มข้าราชการ รัฐวิสาหกิจ ลูกจ้างพนักงาน กลุ่มปัญญาชน กลุ่มพนักงาน ในระบบธุรกิจเอกชน กลุ่มนักธุรกิจ ผู้จัดการ ผู้บริหาร ฯลฯ

2. นักวิเคราะห์ชนชั้นกลางไม่อาจจะหยุดอยู่แต่เรื่องโครงสร้างชนชั้น และปัจจัยต่างๆ ที่กำหนดโครงสร้างนี้ เช่น ความเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต อานาจการศึกษาการบริโภค วิถีชีวิต โอกาสชีวิต ฯลฯ แต่จะต้องมองต่อว่าชนชั้นกลางพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ จะมีการรวมตัวกัน มีการสลายตัว และมีการผนึกกำลังรวมกันอีกอย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา ชนชั้นกลางที่เห็นอยู่ใน

ปัจจุบัน คือ ผลผลิตของการต่อสู้ในหลายรูปแบบ ชนชั้นกลางเป็นผลผลิตของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนไหวของกลุ่มต่างๆ

3. เราต้องมองว่าท่ามกลางการก่อตัวและพัฒนาการของชนชั้นกลาง ปัจจัยทางการเมืองจิตสำนึก สัญลักษณ์วัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการกำหนดจุดยืนของกลุ่มชนต่างๆ ภายในชนชั้นกลางแต่ละกลุ่มก็มีความคิดและโลกทัศน์ของตนเอง ซึ่งแยกตัวออกจากชนชั้นอื่นๆ ในสังคมอย่างชัดเจน ชนชั้นกลางไทยถึงแม้จะมีกำเนิดมาท่ามกลางบรรยากาศของอำนาจนิยมมีความใฝ่ฝันของตนเอง ซึ่งต้องการแสวงหาความเป็นอิสระ และต้องการหลุดพ้นจากระบบอำนาจเก่า แต่ในขณะเดียวกันความใฝ่ฝันของชนชั้นกลางไทยก็หยุดอยู่ที่การสร้างระบบเศรษฐกิจเสรีที่เน้นความเจริญเติบโตเป็นหลัก

ดังนั้น การวิเคราะห์ที่เป็นจริงจะต้องเริ่มจากเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์เหตุการณ์และเริ่มจากระบบสังคมไทยเราเอง สรุปได้ดังนี้คือ

โครงสร้างชนชั้น และปัญหาชนชั้นกลางไทยย่อมต้องแตกต่างไปจากทุนนิยมของโลกตะวันตก

1. ในสังคมเรามีชนชั้นที่มีอำนาจและชนชั้นที่ไร้อำนาจ เช่น เจ้าของโรงงาน และกรรมกร ระหว่าง 2 ชนชั้นนี้มีพื้นที่ทางสังคมที่กว้างมาก อันเป็นที่ดำรงอยู่ของชนชั้นกลางที่มีหลายกลุ่ม และมีความหลากหลายเป็นอย่างมาก

2. ชนชั้นกลางไทยไม่ได้เป็นผู้รับใช้ของชนชั้นที่มีอำนาจ หากแต่มีความอิสระระดับหนึ่ง มีแนวความคิดของตนเองมีนโยบายของตนเอง ภายใต้อุดมการณ์ทุนนิยมที่กำลังขยายตัว ชนชั้นกลางไทยเป็นพลังสำคัญในการช่วยผลักดันการพัฒนาทุนนิยมสมัยใหม่ แต่ก็ไม่ก้าวไปไกลในการเปลี่ยนแปลงสังคมเพื่อชนผู้ยากไร้

วัฒนธรรมชนชั้นกลาง

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536, หน้า 57-65) กล่าวว่า แนวความคิดเรื่องชนชั้นกลางนั้นสามารถใช้อธิบายข้ามจากสังคมหนึ่งไปอีกสังคมหนึ่งได้ เป็นแนวคิดที่พยายามอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยพิจารณาถึงคนกลุ่มใหม่ซึ่งเกิดขึ้นในสังคม โดยจะกล่าวถึงวัฒนธรรมของคนชั้นกลางที่มีลักษณะค่อนข้างเป็นสากลซึ่งชนชั้นกลางไทยก็มีลักษณะร่วมในลักษณะนี้ด้วย

วัฒนธรรม หมายถึงระบบความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นกลางกับสิ่งที่อยู่รอบตัวเขา เช่น สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจการเมือง ศาสนาและระบบความสัมพันธ์

ระหว่างคนกับคนทั้งนี้หมายรวมทั้งระบบความสัมพันธ์ที่มีอยู่จริง และมีอยู่ในความรู้สึกนึกคิดของชนชั้นกลาง

1. มนุษย์ในทุกยุคทุกสมัยมีชีวิตอยู่ในองค์กรประเภทต่างๆ แต่คนชั้นกลางมีชีวิตอยู่ในองค์กรที่เรียกกันกว้างๆ ว่าสมัยใหม่ หมายความว่า ความสัมพันธ์ของคนในองค์กรนั้นมีลักษณะไม่เป็นส่วนบุคคลแต่ถูกกำหนดด้วย กฎหมายหรือสัญญา

2. การที่ต้องสัมพันธ์กับตลาดโลกโดยตรง ทำให้ชนชั้นกลางสร้างโลกทัศน์ที่มีพื้นฐานอยู่บนความสัมพันธ์ในตลาด นั่นก็คือ ทุกอย่างมีมูลค่าที่สามารถแลกเปลี่ยนกันได้ทั้งสิ้น มนุษย์ในทัศนะของคนชั้นกลางเป็นผู้เห็นแก่ตัวซึ่งต้องการกำไรสูงสุดเสมอ ฉะนั้นระบบคุณค่าของชนชั้นกลางจึงเกิดขึ้นจากการนับผลตอบแทนในรูปของผลิตภาพ กำไร ความเติบโต การเพิ่มมูลค่า ฯลฯ ความยุติธรรมของชนชั้นกลางคือ เรื่องของมูลค่าที่เท่าเทียมกันชีวิตที่ดีคือชีวิตที่ประเมินออกมาเป็นสูงสุด

3. เพราะการศึกษามีความสำคัญแก่คนชั้นกลาง ทั้งในแง่ที่ทำให้สืบทอดอำนาจเกียรติยศและทรัพย์ และในแง่การไต่เต้าถีบตัวให้สูงขึ้น รวมทั้งการช่วงชิงอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจจากคนกลุ่มอื่นด้วย คนชั้นกลางจึงให้คุณค่าแก่การศึกษาในแบบอย่างสูง การศึกษาของคนชั้นกลาง เรื่องของความรู้ ประเภทวิชาชีพครอบงำการศึกษาสาธารณะโดยทั่วไปแม้แต่ในสังคมที่คนชั้นกลางมีอำนาจอยู่น้อยก็ตาม

4. วัฒนธรรมส่วนที่เป็นศิลปวัฒนธรรม ของคนชั้นกลางมีฐานะการอุปถัมภ์จากตลาด จึงต้องมีลักษณะในเชิงพาณิชย์สูง วิทยาการที่ช่วยสร้างสื่อสารมวลชนแผนใหม่ทำให้เป็นการง่ายที่ศิลปวัฒนธรรมจะมีฐานะการอุปถัมภ์จากตลาด สื่อมวลชนเหล่านี้เองก็ทำงานอยู่ได้ด้วยการอุปถัมภ์จากตลาดเช่นกัน ฉะนั้นจึงยิ่งช่วยเสริมลักษณะเชิงพาณิชย์ของศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผ่านสื่อมวลชนเหล่านี้ยิ่งขึ้น

ศิลปวัฒนธรรมของคนชั้นกลางจึงมักมีลักษณะ ดังนี้

1.1 ง่ายแก่การเข้าถึงได้ของคนทั่วไป

1.2 ต้องทำซ้ำได้โดยไม่เปลี่ยนแปลง

1.3 ไม่คงทนถาวรต้องเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ

1.4 ต้องมีมาตรฐานกลางที่เป็นสากล มาตรฐานทางศิลปวัฒนธรรมของสังคมที่มี

อิทธิพลสูง เช่น มาตรฐานของโลกตะวันตก ทั้งนี้ ยิ่งทำให้ตลาดของคนชั้นกลางกว้างขวางขึ้นข้ามจากสังคมหนึ่ง ไปยังอีกสังคมหนึ่งได้ง่าย

วัฒนธรรมชนชั้นกลางไทย

ชนชั้นกลางในสังคมไทยมีลักษณะดังนี้

1. คนชั้นกลางไทยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับกลุ่มผู้ประกอบการ จึงทำให้วัฒนธรรมชนชั้นกลางไทยมีความสืบเนื่องกับวัฒนธรรมของผู้ประกอบการ ทั้งนี้ เนื่องจากเหตุผลในพัฒนาการของชนชั้นกลางไทย สองประการคือ กลุ่มผู้ประกอบการได้เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของตนเอง คือเมื่อต้นรัตนโกสินทร์เป็นเหตุให้วัฒนธรรมของผู้ประกอบการเอื้อต่อพ่อค้า การค้า การผลิตเพื่อตลาด การหากำไรจากการประกอบการ สองเมื่อกลุ่มผู้ประกอบการเป็นสื่อในการนำเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาสู่สังคม อันเป็นวัฒนธรรมที่เกิดในสังคมที่คนชั้นกลางมีบทบาทและอำนาจอยู่แล้ว แต่ในกรณีของไทย การมองไปยังยุโรปเพื่อหาแหล่งบันเทิงใจในแบบแผนวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ทำได้โดยผ่านการมองผ่านแบบแผนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มผู้ประกอบการ จึงทำให้วัฒนธรรมของผู้ประกอบการเป็นแหล่งบันเทิงใจที่สืบมาอีกนาน

2. ลักษณะโลกาภิวัตน์ ก็เป็นอีกลักษณะหนึ่งของวัฒนธรรมชนชั้นกลางไทยในปัจจุบัน คนชั้นกลางสามารถเข้าถึงกระแสหลักของวัฒนธรรมที่ครอบงำโลกได้ด้วยตนเองละเข้าถึงได้อย่างใกล้ชิดกว่าคนกลุ่มอื่นในสังคม ในขณะที่กระแสโลกาภิวัตน์ครอบงำระบบการเมืองและเศรษฐกิจของประเทศมากยิ่งขึ้น การติดตามวัฒนธรรมกระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างใกล้ชิดจึงเป็นที่มาของอำนาจ เกียรติยศและความมั่นคง

กลุ่มผู้ประกอบการในอดีตเคยเป็นตัวกรองการหลั่งไหลของวัฒนธรรมตะวันตกเข้าสู่สังคมไทย แต่ในปัจจุบันด้านหน้าของความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกระแสโลกาภิวัตน์กับสังคมไทยคือชนชั้นกลาง ปัญหาคือ ชนชั้นกลางจะสามารถกรองกระแสวัฒนธรรมนี้ให้เอื้อต่อประโยชน์ทางการเมืองและเศรษฐกิจของชนชั้นกลางได้หรือไม่ สรุปว่ามีเหตุและปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้คนชั้นกลางไม่สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่ากับกลุ่มผู้ประกอบการได้ ดังนั้น สังคมไทยจึงจะต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงกว่า สับสนกว่า และอาจจะไร้ทิศทางมากกว่า ส่วนหนึ่งของศิลปวัฒนธรรมและระบบความสัมพันธ์ของชนชั้นกลางไทยเปลี่ยนแปลงไป เป็นผลมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่คนชั้นกลางเป็นหัวหอกอยู่เนื่อง

3. ความใกล้ชิดทั้งโดยการแต่งงาน การรวมกิจกรรมและการพึ่งพิงอำนาจระหว่างกัน และกันของชนชั้นกลางและกลุ่มผู้ประกอบการ ซึ่งดำเนินมาเป็นเวลานานในเมืองไทยในอดีต ทำให้คนชั้นกลางไทยเป็นมิตรกับวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ประกอบการตามมาตรฐาน และระบบค่านิยมมากกว่า วัฒนธรรมของชาวนา หมายความว่า คนชั้นกลางมีความเข้าใจและยอมรับมาตรฐานระบบค่านิยม ซึ่งมีมาในหมู่ผู้ประกอบการในอดีต ในขณะที่ไม่เข้าใจหรือไม่ยอมรับสิ่งเดียวกันในวัฒนธรรมของชาวนา

เนื่องจากความใกล้ชิดกันระหว่างคนสองกลุ่ม นอกจากนี้ยังมีการกีดกันทางการศึกษาที่ทำให้ชาวนาใช้การศึกษาเพื่อไต่เต้ามาเป็นคนชั้นกลางได้ลำบาก จึงทำให้ชนชั้นกลางไม่ได้มีมาตรฐานมาจากชาวนาแต่เพราะการขยายตัวของธุรกิจอุตสาหกรรมในระยะหลัง จำเป็นที่จะต้องได้แรงงานฝีมือระดับต่างๆ เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงเท่ากับเปิดช่องทางที่จะให้คนจนจากท้องถิ่นไต่เต้าโดยผ่านการศึกษาในแบบหรือนอกระบบเข้ามาสู่กลุ่มคนชั้นกลางมากขึ้น ทำให้ความสำคัญของกลุ่มคนชาวนาเพิ่มมากขึ้น การเข้าใจหรือแม้แต่ชื่นชมกับวัฒนธรรมชาวนาจึงเกิดขึ้นในหมู่คนชั้นกลางได้มากขึ้น และธรรมชาติของคนชั้นกลางย่อมมองขึ้นไปยังสภาพที่สูงขึ้นตลอดเวลา จึงเป็นธรรมดาที่จะพยายามเข้าใจและเข้าถึงวัฒนธรรมชาวนาจึงถือว่ามิสถานภาพที่ต่ำกว่า

4. มีความคล้ายคลึงกับวัฒนธรรมกลุ่มผู้ปกครองในอดีต คือ การใช้ชีวิตแสดงความมั่งคั่ง คนชั้นกลางไหนๆ ก็มุ่งหวังที่จะมีมาตรฐานการครองชีพที่สูงขึ้น ความพยายามที่จะแสดงถึงความหรูหราในชีวิตของชนชั้นกลาง ชีวิตที่หรูหราเป็นเครื่องพิสูจน์ความมีบารมีของตัวเองในกลุ่มผู้ปกครองในอดีต คนชั้นกลางรับสืบทอดมาด้วยการใช้ชีวิตที่หรูหราจึงเป็นภาระที่ต้องกระทำไม่ใช่ต้นทุนเงินต้นทองแต่เป็นการแสดงสถานภาพการยอมรับตนในสถานภาพนั้นๆ

5. เพราะมีความคิดในเรื่องบุญและอำนาจสืบต่อมาจากคตินของกลุ่มผู้ปกครองในอดีต จึงมีอุดมการณ์เกี่ยวกับการปกครองว่าเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างบุญบารมี รัฐบาลในอุดมคติคือ รัฐบาลที่มีเมตตา หรือที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความกรุณา และคดีเรื่องบุญ อำนาจ ทรัพย์ ยังเป็นการยอมรับสถานภาพอันไม่เท่าเทียมกันโดยปริยาย แม้ว่าตลาดของชนชั้นกลางไทยจะประกอบด้วยเอกบุคคลจำนวนมาก เอกบุคคลเหล่านั้นอาจเท่าเทียมกันตามกฎหมาย โดยเฉพาะในแง่โดยอำนาจและสิทธิ

6. ประชาธิปไตยอาจถูกคนชั้นกลางใช้เป็นเครื่องมือในการช่วงชิงอำนาจทางการเมือง เพราะขาดโลกทัศน์ที่จะเป็นฐานให้อุดมการณ์ประชาธิปไตยได้ เช่นความเชื่อในความเท่าเทียมกันของมนุษย์ ความเชื่อในเสรีภาพส่วนบุคคล ความเชื่อในระบบการปกครองด้วยกฎหมาย ความเชื่อในสิทธิเสมอภาคของชนกลุ่มน้อยและผู้ด้อยโอกาส

7. คนชั้นกลางที่ไหนๆ ก็เชื่อในเรื่องการพัฒนา ซึ่งหมายถึงความเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น แต่คนชั้นกลางไทยมีมาตรฐานของสิ่งที่ดีขึ้นแต่เรื่องของเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว เพราะความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจของบุคคลหรือชาติย่อมหมายถึงการเริ่มต้นด้วยทรัพย์ซึ่งจะนำไปสู่อำนาจและบุญตามคติเดิม

8. คนชั้นกลางไทยแหวกพันธนาการขององค์กรและสถาบันในอดีตออกมาเป็นเอกบุคคลที่เป็นอิสระ แต่คนชั้นกลางไทยก็ไม่ได้พัฒนาระบบความสัมพันธ์ระหว่างเอกบุคคลที่เป็นอิสระขึ้นอย่างเต็มที่ ระบบความสัมพันธ์เก่าระหว่างบุคคลขึ้นมาใช้ ทั้งในธุรกิจ การศึกษาและการ

แบ่งปันอำนาจทางการเมือง องค์กรทางสังคมเก่าๆ เช่น วัด มัคทายก กลุ่มเอามือเอารัน กลุ่มกระดานบุญ กลุ่มเหมืองฝาย อาจไม่เป็นที่รู้จักหรือถูกคนชั้นกลางทิ้งไปหมด แต่ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลแบบเก่า เช่น ลูกพี่ลูกน้อง บุญคุณ ผักเนื้อผักตัว ยังถูกนำมาใช้ในความสัมพันธ์ทางสังคมของชนชั้นกลางไทย คนชั้นกลางไทยได้สร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ขึ้น แต่ไม่ใช่เครือข่ายความสัมพันธ์ที่เกิดจากพันธะสัญญาเชิงกฎหมาย หากเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ที่มีพื้นฐานอยู่บนความสัมพันธ์ส่วนบุคคลตามจารีตประเพณีเดิม

9. เมื่อเปรียบเทียบชนชั้นกลางในยุโรป หรือเปรียบเทียบกับกลุ่มผู้ปกครองในอดีต โดยเฉพาะในช่วงที่มีการปรับตัวเพื่อเปิดรับอำนาจและวัฒนธรรมตะวันตกนั้น คนสองกลุ่มแรกนั้นผลิตนักคิดของตนเองเพื่อให้นิยามใหม่ในเรื่องต่างๆ แก่คนสองกลุ่มนั้นและคนอื่นๆ ที่อยู่ภายใต้การครอบงำของตน แต่คนชั้นกลางไทยไม่ได้ผลิตนักคิดของตนเอง จึงขาดนิยามความหมายใหม่ แสวงความคิดในแหล่งบันดาใจทางวัฒนธรรมของชนชั้นกลางไทยคือตะวันตกก็ไม่ค่อยถูกเผยแพร่หรือเป็นที่ยอมรับในหมู่คนชั้นกลางนัก ในแง่พื้นฐานอำนาจของชนชั้นกลางไทยจึงอยู่ที่เงินและอำนาจเท่านั้น ไม่มีรากฐานทางปรัชญาสำหรับจรรยาบรรณและอำนาจนั้นอย่างแข็งแรง

ตราบที่เป็นดั่งนี้วัฒนธรรมของชนชั้นกลางไทยจะต้องเป็นวัฒนธรรมพังพาดตลอดไปและอาจไม่ได้มีอิทธิพลในสังคมไทยมากอย่างที่ปรากฏภายนอกก็เป็นได้

นอกจากนี้ การที่ผู้วิจัยรวบรวมแนวความคิดเกี่ยวกับชนชั้นกลาง เห็นได้ว่านักวิชาการแต่ละท่านมีข้อคิดเห็นตามประสบการณ์การศึกษาที่แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ กลุ่มแรกเชื่อว่าชนชั้นกลางเป็นพลังหลักในการพัฒนาประชาธิปไตยให้ก้าวหน้าไปได้ เนื่องจากการมีโอกาสเข้าถึงทางการศึกษา มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมดีกว่าชนชั้นล่าง ดังนั้น จึงกลายเป็นกลุ่มคนที่มีศักยภาพในการขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ แต่อีกกลุ่มหนึ่งกลับมองว่าชนชั้นกลางขาดจิตสำนึกที่จะต่อสู้เพื่อคนกลุ่มอื่น นอกจากกลุ่มตนเอง และเป็นกลุ่มชนที่มองเรื่องผลประโยชน์ของตนเองเป็นหลัก โดยมุ่งแต่มีวิถีทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว โดยชนชั้นกลางจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองก็ต่อเมื่อเรื่องนั้นกระทบกับสิทธิประโยชน์ของชนชั้นกลางเท่านั้น เพราะชนชั้นกลางมีความเป็นปัจเจกชนสูง อิสระเสรีทางความคิด และจะสนับสนุนแนวคิดทางการเมืองที่ตอบสนองความต้องการของตนเอง ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าชนชั้นกลางอาจมีความพร้อมทั้งทางด้านความรู้ การเข้าถึงข้อมูลต่างๆ ทรัพย์สินที่ได้จากอาชีพที่มั่นคง และได้รับการยอมรับจากสังคมโดยทั่วไป ทำให้ชนชั้นกลางมีอิทธิพลต่อระบบการเมือง แต่การที่ชนชั้นกลางจะทำให้กลุ่มตนเองเป็นกลุ่มที่มีพลังต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมหรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน เช่น การกล่อมเกลางานทางสังคมและโลกาภิวัตน์ที่มีการหลั่งไหลของข้อมูลทั่วโลกเข้าถึงกันได้ง่ายมากขึ้น ชนชั้นกลางย่อมต้องมีเหตุและผลในการวิเคราะห์และเข้าใจในข้อได้เปรียบของตนเองเหล่านี้ ซึ่ง

จำเป็นต้องศึกษาในบริบทที่แตกต่างทั้งสถานที่และเวลาด้วย ซึ่งในงานวิจัยฉบับนี้ก็เช่นเดียวกับ การที่จะศึกษาถึงความคิดของชนชั้นกลางในปัจจุบันว่าในบริบทเวลาในขณะนี้ชนชั้นกลางยังเป็น แบบที่นักวิชาการหลายท่านได้สรุปไว้หรือไม่

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยมองว่าชนชั้นกลางมีความโดดเด่นในแง่ของการเป็นชนชั้นที่อยู่ กึ่งกลางระหว่างชนชั้นบน และชนชั้นล่าง ที่มีความเคลื่อนไหวในการเลื่อนชั้นทางสังคมได้ง่ายกว่า คนชนชั้นบนและชนชั้นล่าง คือ มีสถานภาพเป็นที่ยอมรับ มีหน้าที่การงานมั่นคง มีรายได้ประจำ ซึ่งทำให้เกือบจะเทียบเท่ากับชนชั้นบนที่สถานภาพทางเศรษฐกิจมั่นคงกว่าชนชั้นกลาง แต่สิ่งที่ชน ชั้นกลางแตกต่างกับชนชั้นบน คือ ต้องทำมาหาเลี้ยงชีพเหมือนชนชั้นล่าง แต่แตกต่างกับชนชั้นล่าง ตรงที่ได้รับการยอมรับนับถือจากคนในสังคม ซึ่งสถานภาพที่กำลังลักษณะนี้ ทำให้คนชนชั้นกลาง ต้องรักษาสถานภาพของตนไว้ หากไม่สามารถทำงาน มีอาชีพที่มั่นคง มีรายได้ที่มั่นคงแล้ว ก็อาจ ต้องเลื่อนชั้นลงไปเป็นคนชนชั้นล่าง ซึ่งประเด็นนี้ย่อมส่งผลให้ชนชั้นกลางพยายามให้สถานภาพ ตนเองไม่สั่นคลอน ข้อจำกัดเรื่องสถานภาพนี้ส่งผลต่อพฤติกรรม และทัศนคติในการใช้ชีวิตของ คนชนชั้นกลางที่มีลักษณะเฉพาะ รวมไปถึงการเป็นผู้มีศักยภาพ มีการศึกษา มีความรู้ จึงทำให้คน ชนชั้นกลางใช้ความรู้ ทักษะเป็นข้อได้เปรียบในการรักษาสถานภาพของตนไว้ โดยเฉพาะการที่ชน ชั้นกลางเติบโตมาภายใต้ระบบทุนนิยมนั้น ส่งผลต่อโลกทัศน์ในการดิ้นรนเพื่อให้สามารถคง สถานภาพของตนเองภายใต้ระบบทุนนิยมให้ได้ อย่างไรก็ตามการดำรงอยู่ของชนชั้นกลางภายใต้ ระบบทุนนิยม พวกเขาจะต้องดำรงอยู่ในระบอบการปกครองประชาธิปไตยด้วย ซึ่งประเด็นที่ น่าสนใจอยู่ที่ว่าการอยู่ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยในสังคมไทย พวกเขาต้องอยู่กับแรงกดดันจาก การฝากความหวังของสังคมให้เป็นผู้ช่วยเหลือชนชั้นอื่นๆ เพราะเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลทางความคิด และมีศักยภาพในการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ดังที่ สมบัติ ชำรงธัญวงศ์ (2538) กล่าวไว้ พวกเขา จะปฏิเสธความคาดหวังของสังคม หรือจะเพิกเฉย มองข้ามผลประโยชน์ส่วนรวมหรือไม่ เพราะ การต่อสู้ทางการเมืองของชนชั้นกลางในอดีต ที่มีผลงานทางวิชาการของนักวิชาการไทยหลายท่าน ศึกษาไว้ ชนชั้นกลางเป็นผู้มีบทบาท และเป็นแกนนำในการต่อสู้เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีทาง การเมือง หลายครั้ง หลายครา แต่ในปัจจุบัน ชนชั้นกลางจะยังคงเป็นแกนนำในการต่อสู้เคลื่อนไหว ทางการเมืองเช่นในอดีตหรือไม่ เป็นประเด็นที่จะศึกษากันต่อไป

กล่าวโดยสรุปการศึกษากลยุทธ์ในการหาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัครนายกเทศมนตรีนคร เชียงใหม่ ในการเลือกตั้งวันที่ 4 ตุลาคม 2552 มีจุดที่น่าสนใจในการที่นำเอาแนวคิดทฤษฎีมาพิสูจน์ ดังที่ผู้ศึกษาได้นำมาศึกษาข้างต้น ซึ่งในการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเชียงใหม่เป็นการสร้าง ความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ในการเลือกผู้ที่จะเข้าไปทำหน้าที่

บริหารท้องถิ่นของตนเองซึ่งเป็นการเลือกนายกเทศมนตรี โดยตรงทำให้ประชาชนนั้นมีความรู้สึกถึงการเป็นส่วนหนึ่งในการบริหารเทศบาลนครเชียงใหม่ การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งผู้ศึกษามีความเห็นว่าการเลือกนายกเทศมนตรีนครเชียงใหม่ นั้น ประชาชนคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี เนื่องด้วยมีการเลือกตั้งกันอยู่เป็นประจำอันเนื่องมาจากการปฏิบัติที่ผิดกฎหมายการเลือกตั้งที่คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) กำหนดไว้ ทำให้เป็นข้อที่ผู้สมัครทุกๆ คนต้องควรเฝ้าระวังและรอบคอบในการหาเสียงเลือกตั้ง ดังนั้นประเด็นในด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เรื่องของการตื่นตัวในการเลือกตั้งคงมีปัจจัยที่หลากหลาย อย่างเช่นความต้องการได้นายกเทศมนตรีที่มีความกล้าคิดกล้าพัฒนา ความรู้สึกอยากเปลี่ยนแปลงตัวผู้บริหารเพื่อให้ชุมชนเขตเทศบาลมีความเป็นอยู่ มีชีวิตที่ดีขึ้น ประกอบกับนำเสนอใจตรงกลยุทธในการหาเสียงนั้นต้องมีความรัดกุม ถูกต้องตามกฎหมายเลือกตั้งที่ กกต. กำหนด รวมถึงกลยุทธที่ต้องสอดคล้องกับปัญหาสภาพความเป็นอยู่ที่เป็นปัจจุบันของประชาชนที่มีความเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ประกอบกับกลยุทธในการต่อสู้ด้านการหาเสียงท่ามกลางความร้อนระอุของการเมืองในระดับชาติที่มีการแบ่งสีแบ่งฝ่ายกันอย่างชัดเจน และกลยุทธที่ต้องเจาะกลุ่มคนชั้นกลางซึ่งเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ผู้ศึกษามีความเห็นว่าการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเชียงใหม่ในครั้งนี้ มีแนวคิดทฤษฎีที่เป็นกรอบในการดำเนินการศึกษา แต่ด้วยความแตกต่างของพื้นที่และสภาพการเมืองในระดับชาติ ผู้ศึกษาเห็นว่าแนวทางหรือกลยุทธในการหาเสียงในครั้งนี้คงมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้นตามสภาพความเปลี่ยนแปลง แต่ที่สำคัญคือ การพยายามหลีกเลี่ยงหรือหากลวิธีของผู้สมัครในการที่ต้องพยายามเอาตัวรอดจากใบเหลืองใบแดงของ กกต. เป็นสำคัญนั่นเอง

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่องกลยุทธในการหาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัครนายกเทศมนตรีนครเชียงใหม่ วันที่ 4 ตุลาคม 2552 ของผู้สมัครนายกเทศมนตรีนครเชียงใหม่ที่นำมาใช้ในการหาเสียงกับประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ มีวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

พีระพันธ์ พาลุสุข (2527) ได้เสนอความเห็นว่าการพฤติกรรมหรือบทบาทของหัวหน้าคณะนั้นสำคัญมาก เช่น เสนอความเห็นที่ “หากต้องการลงสมัครเป็น ส.ส. ในสมัยนี้ ก็ต้องมีหัวหน้าคณะ หากไม่มีหัวหน้าคณะแล้วก็ไม่สามารถเอาชนะคนอื่นได้” ตลอดจนอธิบายถึงหน้าที่ของหัวหน้าลักษณะของหัวหน้าคณะ ปัญหาที่เกิดจากการใช้หัวหน้าคณะ

รณัน อนุমানราชชน และ ณีภูฏ ชพานนท์ (2532) ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมการหาเสียงเลือกตั้งในชนบทห่างไกล ในการเลือกตั้งทั่วไป 2531 พบว่า ทั้งในการปราศรัยหาเสียงและการหาเสียงตามบ้าน การบรรยายสรรพคุณตนเองยังคงเป็นประเด็นสำคัญที่ทำให้ผู้สมัครมีโอกาสได้รับเลือกตั้ง นั่นคือ ประชาชนต้องการทราบผลงานด้านต่างๆ ในอดีตของผู้สมัครที่มีต่อสังคมส่วนการเสนอนโยบายพรรคก็ทำให้โอกาสที่จะได้รับเลือกตั้งค่อนข้างสูงเช่นเดียวกัน แสดงให้เห็นว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งต้องการทราบนโยบายในการบริหารประเทศจากผู้สมัคร

กิติพงษ์ เตชะนันท์ (2534) ได้ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลนครเชียงใหม่ พ.ศ.2533 พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้สิทธิเลือกตั้งของประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ มีอยู่ 2 ปัจจัย คือ หนึ่งปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ซึ่งจะมีความสัมพันธ์กับการไปหรือไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เช่น อายุ อาชีพ เป็นต้น และสองปัจจัยทางด้านจิตวิทยา ซึ่งจะมีความสัมพันธ์กับการไปหรือไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เช่น ความรู้สึกมีประสิทธิภาพของระบบการเมืองที่ถือเป็นหน้าที่ เป็นความรู้สึกส่วนหนึ่งว่าจะได้รับประโยชน์จากการเลือกตั้ง เป็นต้น

พงษ์สนธิ คุณณะลา (2535) ศึกษาเรื่อง สถานภาพและบทบาทของหัวหน้าคะแนนในการซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้งทั่วไป 13 กันยายน 2535 ศึกษากรณีเขตเลือกตั้งที่ 3 อำเภอคอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า หัวหน้าคะแนนมีความสัมพันธ์ส่วนตัวและต่อเนื่องกับผู้สมัครรับเลือกตั้งและผู้เลือกตั้ง ไม่ว่าจะก่อนหรือหลังเลือกตั้ง หัวหน้าคะแนนระดับล่าง ระดับกลาง และระดับสูง จะแสดงบทบาทในการส่งผ่านระบบอุปถัมภ์จากผู้สมัครรับเลือกตั้ง ไปยังผู้เลือกตั้งในรูปเงินทองและวัตถุ ดังนั้นสถานภาพและบทบาทของหัวหน้าคะแนนในการซื้อสิทธิขายเสียงจึงเป็นปัจจัยสำคัญให้ผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้รับการเลือกตั้ง

อรรธชา กัมปนาทแสนยากร (2535) ได้ศึกษาปัญหารูปแบบการปกครองท้องถิ่นในเทศบาลนครเชียงใหม่ พบว่า ประชาชนยังมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการบริหารเทศบาลน้อย โดยเฉพาะความสนใจอยู่ในระดับต่ำ ระบบการปกครองท้องถิ่นรูปแบบเทศบาลแบบนายกเทศมนตรี และสภาเทศบาลที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันจึงอาจยังไม่เหมาะสม และอาจไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาของเทศบาลนครเชียงใหม่ ซึ่งน่าจะเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ นับวันยิ่งรุนแรงและเพิ่มมากขึ้น

อิงชนิษฐ ศิริภาพันท์ (2538) ได้ศึกษาเรื่อง แนวโน้มการลงคะแนนเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลนครเชียงใหม่ 12 พฤศจิกายน 2538: ศึกษากรณีแขวงเมืองรายพบว่า การจัดตั้งชุมชนมีอิทธิพลต่อการเลือกตั้ง ประชาชนในชุมชนเห็นว่านักการเมืองยังมีการซื้อเสียงอยู่ ผลจากการ

ช่วยเหลือแก้ปัญหา ความใกล้ชิดระหว่างคนในชุมชนกับนักการเมืองท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญต่อการตัดสินใจหรือจูงใจให้ชาวชุมชนเลือกผู้แทนของเขา

เจษฎา พงศธรบริรักษ์ (2543) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ทัศนคติของประชาชนต่อการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเชียงใหม่” ผลการศึกษาพบว่า ทัศนคติในภาพรวมของประชากรกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่ประชาชนเห็นด้วยที่จะให้มีการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเชียงใหม่โดยตรง และมีความคาดหวังทางบวกกับการเลือกตั้งดังกล่าว และพบว่า ในภาพรวมประชาชนชาวเชียงใหม่มีส่วนร่วมทางการเมืองมาก โดยพบว่าภูมิหลังของประชาชน ได้แก่ เพศ อาชีพ ระดับรายได้ และสถานภาพในครัวเรือนมีผลทำให้ทัศนคติของประชาชนต่อการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จิราภา ชินสรนันท์ (2546) ได้ศึกษาเรื่อง ความพร้อมของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองลำพูนต่อการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรง พบว่า ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจและความสนใจกระตือรือร้นอยู่ในระดับปานกลาง ทัศนคติต่อการบริหารงานของเทศบาลเมืองลำพูนในปัจจุบันพบว่า ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งส่วนใหญ่จะมีทัศนคติต่อการบริหารงานของเทศบาลเมืองลำพูนในเชิงบวก คือ มีความพึงพอใจมากต่อการบริหารงานของเทศบาล ประชาชนต้องการให้นายกเทศมนตรีที่ได้รับการเลือกตั้งเป็นบุคคลที่มีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่ทุจริตคอร์รัปชันมากที่สุด รองลงมาคือเป็นบุคคลในท้องถิ่นเพื่อว่าจะสามารถเข้าใจปัญหาของประชาชนในพื้นที่ได้ดี และมีความรู้ความสามารถตั้งใจทำงานอย่างจริงจังตลอดจนมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องของผู้ที่ได้ดำเนินการศึกษาไปแล้วนั้น พบว่า ในกรณีที่สมัครลงรับเลือกตั้งนั้น พฤติกรรมหรือบทบาทของหัวคะแนนมีความสำคัญมาก การที่สมัครลงเลือกตั้งผู้สมัครเลือกตั้งต้องมีหัวคะแนนของตนเองจะทำให้ได้เปรียบผู้สมัครรายอื่นมาก หากไม่มีหัวคะแนนก็ไม่สามารถเอาชนะคนอื่นได้ อีกทั้งหัวคะแนนมีความสัมพันธ์ที่เป็นความสัมพันธ์ส่วนตัวอย่างต่อเนื่องและใกล้ชิดกับผู้สมัครรับเลือกตั้งและผู้เลือกตั้ง ไม่ว่าจะก่อนหรือหลังเลือกตั้ง ผู้ที่เป็นหัวคะแนนจะแสดงบทบาทในการส่งผ่านระบบอุปถัมภ์จากผู้สมัครรับเลือกตั้งไปยังผู้เลือกตั้งในรูปเงินทองและวัตถุ ดังนั้น สถานภาพและบทบาทของหัวคะแนนในการซื้อสิทธิขายเสียงจึงเป็นปัจจัยสำคัญให้ผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้รับการเลือกตั้ง รวมถึงกลยุทธ์ในการปราศรัยหาเสียง การหาเสียงตามบ้าน รวมถึงการบรรยายถึงความรู้ความสามารถของตัวผู้สมัครเองยังคงเป็นกลยุทธ์สำคัญที่ทำให้ผู้สมัครมีโอกาสได้รับเลือกตั้งอีกทางหนึ่งด้วย นอกจากนี้ยังพบว่า การจัดตั้งชุมชนมีอิทธิพลต่อการเลือกตั้ง ประชาชนในชุมชนเห็นว่านักการเมืองยังมีการซื้อเสียงอยู่ ผลจากการช่วยเหลือแก้ปัญหา ความใกล้ชิดระหว่างคนในชุมชนกับนักการเมืองท้องถิ่นเป็นอีกปัจจัยสำคัญต่อการตัดสินใจหรือจูงใจให้ประชาชนในชุมชนเลือกเป็นผู้แทนอีกด้วย